

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2021

Lucie Šiklová

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Sociálně pedagogické perspektivy v činnosti mateřských center

Diplomová práce

Autor: Lucie Šiklová

Studijní program: N7507 - Specializace v pedagogice

Studijní obor: SOCPN Sociální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Lucie Šiklová

Studium: P18K0370

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Sociálně pedagogické perspektivy v činnosti mateřských center**

Název diplomové práce Social Pedagogical Perspectives in the Activities of Maternity Centers
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá hledáním sociálně pedagogické perspektivy v činnosti mateřských center. V teoretické části jsou posávy kompetence sociálního pedagoga a metody jeho práce. V další kapitole jsou vymezeny mateřská centra, nastíněn způsob jejich fungování a cíl jejich aktivit s ohledem na současné postavení matek celodenně pečujících o děti. Praktická část je realizována formou kvalitativního šetření ve vybraných mateřských centrech na Chrudimsku. Cílem práce je identifikovat příležitosti působení sociálního pedagoga v praxi mateřských center.

Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-8- 7367-383-3, AIEJI. 2010. The profession of Social Education in Europe. Dostupné na: <http://aieji.net/wpcontent/uploads/2010/11/The-Profession-of-Social-Education.pdf>, MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.KRAUS, Blahoslav. Životní styl současné české rodiny. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jakub Holeček

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 7. 4. 2021

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce, Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph.D., za inspiraci, odborné vedení, podnětné připomínky a vstřícný přístup. Zároveň děkuji všem, kteří pro mou práci poskytli informace a praktické rady.

Anotace

ŠIKLOVÁ, LUCIE. Sociálně pedagogické perspektivy v činnosti mateřských center. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021, 78 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá možnostmi uplatnění sociálního pedagoga v mateřském centru. V teoretické části jsou popsány kompetence sociálního pedagoga a metody jeho práce. V další kapitole jsou vymezena mateřská centra, nastíněn způsob jejich fungování a cíl jejich aktivit s ohledem na současné postavení matek celodenně pečujících o děti. Praktická část je realizována formou kvalitativního šetření ve vybraných mateřských centrech na Chrudimsku. Cílem práce je identifikovat příklady dobré praxe a navrhnout příležitosti působení sociálního pedagoga v praxi mateřských center.

Klíčová slova: sociální pedagogika, mateřské centrum, rodinné centrum, mateřství.

Annotation

ŠIKLOVÁ, LUCIE. Socio-pedagogical perspectives in the activities of maternity centers. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021, 78 p. Diploma Thesis.

The diploma thesis deals with the possibilities of employing a social pedagogue in a maternity center. The first part describes the competences of social pedagogue and methods of his work. The next chapter defines maternity centers, outlines the way they work and the aim of their activities with regard to the current status of mothers taking all day care of their children. The final part is realized in the form of qualitative research in selected maternity and family centers in Chrudim region. The aim of the thesis is to identify good praxis and find the opportunities of social educators in the practice of maternity centers.

Keywords: Social pedagogy, maternity center, family center, motherhood.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení mateřského centra.....	3
2. Vhled do situace žen na počátku mateřství	7
2.1 Zdraví ženy v těhotenství a šestinedělí.....	7
2.2 Matka a rodina.....	10
2.3 Matka a společnost.....	11
3. Možnosti sociálně pedagogické práce ve vztahu k matkám.....	14
Doprovázení.....	15
Sociální poradenství.....	17
Práce s komunitou	17
Dobrovolnictví.....	18
Organizační a manažerská činnost	19
4. Výzkumné šetření	21
4.1. Plán výzkumu	21
4.2. Výstupy obsahové analýzy písemných materiálů	24
Rodinné centrum Malíček.....	24
Mateřské centrum Paleček.....	25
Heřmánek	28
Klubko.....	29
Rodinné centrum Nebe	30
4.3 Popis výzkumných kategorií	32
Organizace a provoz	32
Pracovníci	36
Nabídka služeb	39
Komunitní práce	43
4.4 Shrnutí výzkumu.....	47

5. Diskuse	51
6. Závěr	58
Doslov: Centra v době epidemie	60
7. Seznam použité literatury a zdrojů	62
8. Přílohy	66
Příloha 1: Podklad provedení rozhovoru	66
Příloha 2: Odkazy na weby oslovených organizací.....	68
Příloha 4: Ukázky z obsahové analýzy programů center	75
Příloha 5: Ukázka záznamů z návštěvy programu	76
Příloha 5: Ukázka kódovaného rozhovoru	77
Příloha 6: Ukázka z třídění kódů a vytváření kategorií.....	78

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám problémy matek na mateřské a rodičovské dovolené a možnostmi jejich prevence a kompenzace skrze sociálně pedagogickou činnost v mateřském centru. Samotné problémy žen, které stojí na počátku mateřství, jsou hojně diskutovaným problémem v literatuře z oboru medicíny a psychologie a alespoň v obrysech bude nutné je pro komplexní uchopení tématu načrtnout i z pohledu těchto oborů. Jádrem práce však bude sociální rozměr raného mateřství. V literatuře jsou popsána nejpálčivější rizika, kterým ženy v této životní fázi čelí. Část práce se tedy bude věnovat rizikům a problémům, se kterými se ženy setkávají v těhotenství a v prvních měsících mateřství, a to po stránce zdravotní i vztahové. Přerod ženy v matku je spojen s nebývalou fyzickou i psychickou zátěží, se kterou se každá žena vyrovnává po svém. Pro okolí těchto žen často není jednoduché pochopit složitost tohoto období. Pokusím se popsat potřeby žen v tomto období a možnosti naplňování těchto potřeb.

Hlavním cílem práce je analyzovat a s oporou o odborné zdroje popsat možnosti a praxi sociálně pedagogické práce skrze činnost mateřských center a nalézt příklady dobré praxe, která by byla aplikovatelná obecněji. Mateřské centrum¹ je termín používaný pro specifický typ spolků, které není snadné definovat, neboť neexistují příliš konkrétní pravidla, která by určovala jejich provoz. Přesto se první část práce zaměřuje na vymezení jejich základní charakteristiky, přiblížení vzniku těchto organizací v českých podmínkách a jejich postavení v systému. Mateřská centra jsou často považována za pouhé organizátory volného času matek a malých dětí. Je na místě položit otázku, zda tomu tak skutečně je, nebo zda využívají tyto organizace svůj nepopíratelný potenciál k prevenci sociálních a jiných rizik.

V další kapitole budou popsány možnosti a způsoby práce sociálního pedagoga, které by mohly pomoci eliminovat dopady výše popsaných rizik. Poznatky z teorie sociální pedagogiky aplikované na prostředí mateřského centra poslouží pro stanovení určitého ideálu sociálně pedagogické práce v mateřském centru. Na základě stanoveného teoretického rámce bude možné přesněji vymezit oblasti zkoumání a formulovat základní otázky, jejichž zodpovězení povede ke zhodnocení úrovně služeb a efektivity činnosti zkoumaných organizací.

¹ Některé organizace používají označení „rodinné“ centrum, ale náplň jejich činnosti je stejná. V této práci je pro přehlednost použito pouze označení „mateřské“ centrum, nejedná-li se přímo o název konkrétní organizace.

Aby bylo možné konstruovat co nepřesnější obraz reality mateřských center, byl zvolen kvalitativní přístup. Během uplynulých pěti let jsem byla ve velmi blízkém kontaktu s prostředím a jako dobrovolnice jsem měla možnost nahlédnout do situací ve skupinách matek při mateřských centrech. Věřím, že díky tomu jsem schopna reflektovat jejich každodennost a pochopit danou subkulturu. K vytvoření základního přehledu o činnosti mateřských center poslouží obsahová analýza jejich programů. Ve spojení s teoretickým základem vytvořeným v předešlé kapitole budou formulovány rámcové otázky pro sérii rozhovorů s pracovníky mateřských center na Chrudimsku. Takto získaná data by měla pomoci sestavit obraz sociálně preventivních aktivit.

Skrze rozbor obsahové náplně jejich programů, nabídky služeb a rozhovory s jejich zaměstnanci se pokusím ilustrovat, zda a jak mateřská centra reagují na situaci žen na mateřské a rodičovské dovolené. Jaké postupy a prostředky jsou nejčastěji využívány a s jakým efektem? Dokážou mateřská centra poskytnout matkám podporu a pomoc v těžké situaci? Dochází v praxi mateřských center k prevenci sociálně patologických jevů? Budou-li nalezeny příklady dobré praxe, bude nutné identifikovat jejich limity a překážky, případně navrhnout další možnosti sociálně pedagogického působení, které by vedlo k úspěšné prevenci negativních jevů spojených s počátky mateřství a zároveň k dalšímu rozvoji činnosti mateřských center.

1. Vymezení mateřského centra

Kořeny vzniku mateřských center musíme hledat v 80. letech 20. století v Německu, kde začaly vznikat organizace spojující matky s dětmi s cílem zlepšit jejich postavení. Tyto organizace se opíraly o několik charakteristických principů. V čele centra stála skupina iniciátorek, které organizovaly práci „laiků pro laiky“, za kterou byly ženy finančně ohodnoceny. Při této praxi se ukázalo, že vzájemná výměna zkušeností a názorů je pro všechny zúčastněné velmi podnětná a přínosná. (Kolínská, 1995, s. 25) *„Projekt MC v Německu přerostl v široké hnutí, které překročilo hranice své země.“* píše Rút Kolínská v předmluvě k českému překladu knihy *Mütter in Zentrum Mütterzentrum*.² Právě Kolínská a další členky skupiny Pražské matky přinesly ideu budování svépomocných skupin pro matky v podobném formátu do České republiky.

V roce 1992 bylo založeno první mateřské centrum YMCA v Praze a další následovaly. První mimopražské centrum M-klub vzniklo v Hradci Králové. V současnosti je obtížné říci, kolik center v ČR reálně funguje. Ve veřejném rejstříku lze k 31. 8. 2020 nalézt 209 subjektů s názvem „mateřské“ a 266 subjektů s názvem „rodinné“ centrum. (Veřejný rejstřík a Sbirka listin - Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 2012)

Po celou dobu existence center se různé iniciativy snažily o sjednocení a podporu mateřských center. Podobné snahy vyvíjí dlouhodobě Síť pro rodinu, která např. ve svém projektu „Spolu pro mateřská centra“ pomáhá naplňovat materiální potřeby center, ale zabývá se i vzděláváním pracovníků center. Druhým příkladem takové organizace je Unie center pro rodinu a komunitu, která se pokouší o zastřešení všech center a pomoc v rovině informací a know-how.

Přes tyto a další podobné snahy u nás neexistuje žádná ucelená koncepce pro MC a proto je každé centrum v jistém smyslu unikátem a je problematické je obecně definovat. Ve slovníku sociální práce se dočteme, že *„Mateřské centrum (MC) je svépomocné komunitní středisko provozované sdružením matek. Hlavním smyslem aktivit MC je prevence izolovanosti matek během mateřské dovolené. MC organizuje programy pro dospělé i pro děti.“* (Matoušek, 2003, s. 105) V současnosti toto tvrzení již zcela neplatí. Legislativa určuje pouze právní formu, kterou má být zapsaný spolek a dále již pro mateřská centra platí obecná

² Doslovný překlad je „Matky v centru mateřského centra,“ ale v češtině vyšla zkrácená verze pod názvem *Mateřská centra*. (Kolínská, 1995)

ustanovení pro neziskové organizace. V praxi se lze setkat s několika typy mateřských a rodičovských center, které jsem pro potřeby této práce rozdělila podle míry organizovanosti do čtyř skupin.

Prvním typem jsou minimalistická uskupení matek ze sousedství, které společně organizují volnočasové aktivity, někdy ani nemají právní formu, nedisponují majetkem ani finančními prostředky. Ženy s dětmi se scházejí v prostorách poskytnutých obcí a materiální potřeby uspokojují z drobných darů. (Blíže si jejich situaci popíšeme na příkladu RC Malíček a MC Paleček)

Druhým typem jsou mateřská či rodinná centra, která mají právní formu, ale stále fungují na bázi dobrovolnické práce členů. Tyto organizace čerpají minimální dotace ze státního rozpočtu, potřebují podporu obce a provozují fundraising, ovšem nejsou na něm existenčně závislé. Spektrum jejich činností je již rozmanitější, ale stále spjata především s potřebami členů spolku. Příkladem takové organizace je MC Vysočánek a Heřmánek.

Vyšším typem mateřského centra jsou rozvinuté organizace, které nejsou přímo závislé na vnějším zřizovateli, ale jejich přežití závisí na financování ze strany státu. Tyto organizace mají zaměstnance zpravidla z řad bývalých dobrovolníků. Těžiště jejich činnosti je organizování populárních volnočasových aktivit a kroužků pro rodiče a děti. Často poskytují nadstandardní placené služby, provozují vlastní komerční aktivitu, kterou získávají finanční prostředky. Tento typ organizace bude reprezentovat centrum Klubko.

Posledním typem je organizace, jejímž zřizovatelem je jiná organizace (např. církev, město, DDM...), která zajišťuje základní financování. V centru působí zaměstnanci - profesionálové, kteří plní roli sociálních pracovníků, pedagogů, či poradců. Jejich činnost je orientována na širokou veřejnost a krom prostých volnočasových aktivit se více zaměřuje na prevenci patologických jevů a odborné poradenství. Blíže bude tento typ organizace popsán na příkladu centra Nebe.

Jak je patrné z tohoto členění, původní idea převzatá zakladatelkami v 90. letech není zcela naplňována. Co je tedy smyslem a účelem dnešních mateřských a rodinných center? V tom nejširším smyslu je to vtažení maminek s nejmenšími dětmi do veřejného života. V centrech se rozbíjí izolace a působí preventivně proti sociálnímu vyloučení i patologickým jevům v rodině i ve společnosti. Aktivizace žen v domácnosti a jejich neformální vzdělávání a zvýšení míry informovanosti a rozvoj rodičovských kompetencí vede ke zlepšení jejich

postavení i duševního rozpoložení. Centra vznikají zdola – tedy tam, kde je jich třeba a v reakci na aktuální problémy dané lokality. Díky tomu mohou působit preventivně a přispívat ke zlepšení životních podmínek rodin a poskytují služby „ušité“ jejich klientům na míru. V neposlední řadě mohou centra ženám zprostředkovávat aktivní účast na životě komunity.

Mateřská a rodinná centra tak nejsou jenom hernami, organizátory zájmových kroužků a pořadateli volnočasových aktivit. Mateřská centra jsou také „*školou občanské společnosti, formou pomoci druhým i sobě samému, způsobem, jak se učíme být občany a o sebe se postarat sami, bez centrálního řízení i dohledu.*“ (Šiklová, 1995, s. 12) Tento přesah činnosti center lze dokumentovat na příkladu aktivity MC a RC Krůček Svitavy v souvislosti s rozpočtovým opatřením současné vlády, které se dotýkájí dotačního titulu Rodina a znamenají výrazné omezení finančních prostředků nejen pro mateřská a rodinná centra. Vedení centra organizuje informační kampaň pro veřejnost a zároveň sbírá podpisy pod petici s názvem „Petice za zachování mateřských a rodinných center“ (Novotná, [online] 2019 [cit. 17. 04. 2020]).

Mateřská centra jsou platformou, která ženám umožňuje prezentovat své názory a prosazovat akce ku prospěchu komunity. Příkladem může být snaha žen z MC Vysočánek, které spolu se zástupci organizace Fokus Vysočina a místním Svazem tělesně postižených dlouhodobě jednají s městským úřadem o možnostech založení komunitní zahrady, vytvoření parkovacích míst pro hendikepované a matky s dětmi a společně v rámci každoroční akce „Tady neziskovky“ představují činnost mnoha dalších organizací, které v lokalitě působí. Během této akce se snaží nejen pomoci občanům zorientovat se v možnostech pomoci a podpory, ale také vyzvednout povědomí o aktivitách a přínosech těchto organizací. V neposlední řadě je cílem této akce, aby veřejnost měla možnost setkat se s klienty různých organizací, a ti zase mají možnost prezentovat výsledky své práce. Mateřské centrum během této akce propaguje kontaktní rodičovství, probíhají ukázky cvičení maminek s dětmi, beseda s dulou a laktační poradkyní a ukázky ekologického přístupu k péči o matku a dítě v podobě látkových hygienických potřeb.

Zmíněná akce je jednou z možností, jak centra mohou vstoupit do povědomí veřejnosti a přitáhnout pozornost potencionálních klientek. Ženy na počátku mateřství, či v době těhotenství ne vždy aktivně vyhledávají služby těchto center, protože vůbec neví, že takové organizace existují. Náročné životní situace, jako je těhotenství a přivedení potomka na svět,

odchod ze zaměstnání na mateřskou dovolenou, případně stěhování a změna finanční situace rodiny mohou být usnadněny podporou zkušenějších žen. Podrobněji se na tyto situace a možnosti prevence vzniku patologických jevů spojených s raným mateřstvím zaměřuje následující kapitola.

2. Vhled do situace žen na počátku mateřství

2.1 Zdraví ženy v těhotenství a šestinedělí

V počátcích těhotenství si žena uvědomuje velké změny, které v jejím životě nastanou, což vede k pocitu nejistoty a strachu. S postupujícím těhotenstvím se nastávající matky smiřují a přijímají novou situaci. (Roztočil 2008, s. 103) Často ženy uklidní prvotrimestrální screening a ultrazvukové kontroly, či vnímání pohybů děťátka, které mohou přinést pocit ovládnutí situace. V tomto období je přínosné pro psychiku maminky „něco dělat“ – např. docházet na předporodní kurzy, cvičení pro těhotné a apod. Ve třetím trimestru nastávající maminky prožívají období „hnízdění“, tedy materiální i mentální přípravy na porod. (Čermáková, 2010, s. 39) Ženy jsou v tomto období velmi citlivé, mají strach z porodu i z příchodu děťátka, obávají se, zda vše zvládnou. K tomu se přidávají fyzické obtíže spojené s nárůstem hmotnosti a dalšími tělesnými změnami.

Roztočil popisuje způsoby, jimiž se ženy snaží vyrovnat s krizí, během které se stávají matkami. Patří mezi ně *imitace*, kdy žena napodobuje chování ostatních těhotných, *hraní rolí*, kdy nastávající matka vyhledává příležitosti k vyzkoušení si péče o dítě, ale také *fantazie*, kdy si žena představuje, jaké to bude, až se dítě narodí. Dále ženy prožívají tzv. *introjekci*, kdy vyhledávají ve svém okolí matky, představují si sebe na jejich místě a hodnotí (odmítají nebo akceptují) jejich chování. Poslední operací je *smutnění*, kdy žena s nostalgií a jistou mírou negace opouští staré způsoby chování, které už nejsou v souladu s její novou rolí. (Roztočil 2008, s. 104)

Jak je patrné, těhotenství a příprava na mateřství má neopomenutelný sociální rozměr, kdy ženy začínají instinktivně vyhledávat jiné ženy v podobné situaci. Pokud nastane situace, kdy v ženině okolí nejsou takové ženy, nachází tyto kontakty skrze aktivity pro těhotné, např. těhotenské cvičení, plavání, nebo předporodní kurzy. Dochází tak k navázání kontaktů na mnoho let, kdy skupiny žen spojují stejně staré děti a stejné potřeby.

Již bylo předesláno, že k psychické pohodě ženy v tomto období může významně přispět absolvování předporodního kurzu. Jeho očekávanými výstupy je snížení porodních bolestí a úzkosti, což eliminuje nutnost podávání analgetik a tlumících léků během porodu. Díky větší psychické pohodě rodičky se zkrátí doba porodu, žena není traumatizována a to přispívá k vytvoření pozitivního vztahu k novorozenci. V rovině vztahové může absolvování předporodního kurzu přinést radost ze spolupráce s partnerem a zároveň dává muži příležitost

vystoupit z pasivity a nalézt vlastní roli v těhotenství partnerky i samotném procesu porodu. Kvalitní přípravou na porod lze zajistit hladší průběh šestinedělí. (Roztočil 2008, s. 150) Právě absolvování předporodního kurzu v mateřském centru je dobrou příležitostí pro nastávající matky k vytvoření sociální sítě a zároveň pro pracovníky centra k navázání vztahu a podání pomocné ruky na náročné cestě, na jejímž začátku tyto ženy stojí.

Šestinedělí je prvních šest týdnů po porodu, které jsou pro matku, dítě i jejich okolí velmi důležité. Ženské tělo se opět začne měnit vlivem hormonů, ale nedá se hovořit o návratu k předtěhotenskému stavu, který mnohé ženy očekávají. Nastávají involuční změny, díky kterým se některé části těla vrací do původního stavu, ale i změny progresivní, skrze které se rozvíjí nové tělesné funkce. (Roztočil 2008, s. 127) Fyzické i psychické změny jsou však natolik obsáhlé, že k návratu do původního stavu nedojde téměř nikdy. (Čech a kol., 2006, s. 143)

Během šestinedělí jsou ženy ohroženy psychickými problémy. Často přemýšlí o porodu a snaží se vyrovnat se vzpomínkami na něj. Mnohdy mají výčitky a strachy, které ovlivňují jejich sebepojetí i adaptaci na roli matky. (Ratislavová, 2008, s. 82) K běžným jevům patří pocit vnitřního prázdna, který provází vyrovnávání se s porodem, existencí dítěte jako samostatné bytosti i pohledem na vlastní tělo. (Stadelmann, 2009, s. 260)

Poporodní období je náročné po fyzické stránce, kdy se matka musí vyrovnat s nedostatkem spánku, únavou, hormonálními změnami a novým životním tempem, které je oproti těhotenství rychlejší. V souvislosti s kojením ženy často zbytečně omezují svůj jídelníček, což také přispívá ke ztrátě energie. (Ratislavová, 2008, s. 82) V oblasti psychiky se novopečené matky potýkají s prudkými změnami nálad, kdy radost střídá strach, pocit neschopnosti a neúnosnosti nové zodpovědnosti. Taková emocionální nestabilita může vyústit v psychické stavy označované jako poporodní blues, poporodní deprese a postnatální psychóza. (Psychické změny v šestinedělí. 2020)

Poporodní blues postihuje až 80 % žen po porodu. Jedná se o lehkou psychickou poruchu způsobenou poklesem hladiny hormonů, obvykle třetí den po porodu. Postižené ženy jsou plačtivé, trápí je osamělost a smutek. Tento stav běžně odezní sám kolem desátého dne po porodu, ale může se vrátit. (Poporodní blues, poporodní splín – příznaky, projevy, symptomy. 2020) „*Vysvětlení možnosti vzniku tohoto stavu v předporodní přípravě a vstřícný*

postoj profesionálneho i laického okolia nedelky se jevi jako jedina možná prevence i terapie.“
(Roztočil 2008, s. 129)

Poporodní deprese je stav, se kterým se setká 10-19 % matek. Obvykle přichází 4 týdny až 6 měsíců po porodu a projevuje se emocionální nestabilitou, únavou, beznadějnými stavy, apatií k okolí i k dítěti. Příčinami jsou dřívější psychické onemocnění, predispozice v rodinné anamnéze, ale i nezvládnutá adaptace na roli matky. Tato psychická porucha je nebezpečná, neboť není snadné ji rozpoznat a její následky mohou být fatální. Ženy se obvykle stydí o svých pocitech mluvit a není pravidlem, že by žena postižená poporodní depresí byla stále smutná. K rozpoznání onemocnění se užívá Edinburská škála postnatální deprese. (Test poporodní deprese. 2020) Poporodní depresí mohou být postiženi i otcové, kteří se těžko vyrovnávají s tíhou zodpovědnosti, nebo jen nerozumí psychickému rozpoložení matky dítěte. (Ratislavová, 2008, s. 82) Poporodní deprese může být příčinou i důsledkem partnerských problémů čerstvých rodičů. (Parker – Littlerová, 2010, s. 284) Pacientka s touto diagnózou musí podstoupit psychoterapii, případně psychiatrickou léčbu. (Roztočil 2008, s. 130)

Postnatální psychóza je závažné psychiatrické onemocnění, které postihuje 0,1 % žen a jedná se většinou o ženy s předchozí psychiatrickou diagnózou. (Roztočil 2008, s. 130) Může se objevit krátce po porodu, ale také kdykoli během následujících čtyřiceti měsíců. Onemocnění se projevuje bludy, mánií, prudkou změnou osobnostních rysů, paranoiou či halucinacemi. Takto postižená matka může významně zanedbat péči o sebe či dítě, nebo dokonce sobě či dítěti úmyslně ublížit. Je důležité toto onemocnění včas rozpoznat a rychle jednat. (Poporodní (laktační) psychóza. 2020)

Pro samotné ženy, ale i jejich okolí, může být překvapivé, že novopečená maminka není automaticky šťastná. Pokud je žena v těhotenství napojena na jiné ženy v podobné situaci, zvyšuje se pravděpodobnost, že se některé z nich svěří se svými starostmi i radostmi. Sdílení a pochopení může být klíčové pro zlepšení psychiky, ale také může přispět k rozpoznání patologie.

Jedním z těžkých úkolů čerstvé matky je kojení. Je všeobecně známo, že mateřské mléko je nejhodnější výživou pro novorozence. WHO ve svém dokumentu „Ochrana, prosazování a podpora kojení“ z roku 1990 dokonce označuje kojení za nenahraditelné. V Čechách se propagací a podporou kojení zabývají v největší míře organizace Mamila a Laktační liga. Obě tyto organizace mají síť laktačních poradkyň, které se zabývají přípravou

nastávajících matek na kojení a poradenstvím při problémech s kojením. Velkou měrou se tyto organizace zabývají bořením mýtů, kterými je kojení opředeno. Spolupráce s laktační poradkyní, či alespoň samotná informace o možnosti její podpory může být pro matku uklidňující a působí preventivně.

2.2 Matka a rodina

V průběhu těhotenství dochází ke změně sociální role a postavení nastávající matky a k vývoji její mateřské identity. Průvodními jevy jsou pochybnosti o vlastních schopnostech a kompetencích, ale i pocity oběti. Pro mnohé ženy je těžko akceptovatelná představa, že ztratí svou ekonomickou nezávislost, či pozastaví svou kariéru. Nastávající matky se za tyto pocity mohou stydět a cítit vinu, což jen posiluje nejistotu, prohlubuje partnerské a rodinné neshody a může vést i psychologickým problémům. (Ratislavová, 2008, s. 16-17).

Možnou příčinou problémů je i narušená rodinná tradice. Do poloviny 20. století bylo běžné, že matky a jiné příbuzné připravovaly na mateřství své dcery. Ženy si navzájem pomáhaly a dospívající dívky tak měly přístup k realistickým informacím a praktickým zkušenostem v rámci tzv. automatické transmise. Takový mezigenerační přenos zkušeností v dnešní společnosti často nefunguje. (Šedřová 2008, s. 220) Tato tradice byla přerušena destrukcí mateřství v totalitní éře, která spočívala v odtržení novorozenců od jejich matek již v porodnici, odkládáním dětí do jeslí a školek, aby novopečené matky mohly co nejdříve pracovat. Výsledkem je jistý cynismus celých generací matek, které neuměly svým dcerám zprostředkovat a předat reálný obraz mateřství.

Diskontinuita tradice přináší i další praktické problémy, například nerespektování šestinedělí. K hojení poporodních poranění, zavnutí dělohy a bezproblémovému rozběhnutí laktace je nezbytné, aby nejméně jeden týden po porodu matka ležela a byla v těsném kontaktu s novorozencem. (Stadelmann, 2009, s. 262) V tradičních společnostech je toto matkám umožněno a pečují o ně porodní báby či příbuzné. (Northrupová, 2008, s. 159)

Současné trendy v moderní společnosti směřují spíše k tomu, že žena by se měla po porodu starat o domácnost, případně starší děti. Dřívější tradice „nošení do kouta“, kdy příbuzní nebo i sousedé přinášeli šestinedělkám jídlo, se dnes již nedodržuje téměř nikde. Jejich úpadek lze spojit s jistou mírou nepochopení této tradice. Ta sice měla rozměr stigmatizace, kdy ženy v šestinedělí byly považovány za nečisté, ale také je chránila a umožňovala jim přivyknout nové roli a zotavit se.

Moderní formou podpory šestinedělek jsou svépomocné skupiny, které na bázi dobrovolnosti pomáhají čerstvým matkám nejen nošením jídla, ale nabízejí i hlídání starších dětí, nákupy nebo venčení psů. Příkladem může být facebooková skupina „Nosíme do kouta šestinedělkám Plzeňsko“, „Koutní služba aneb nedělce do kouta - Kutná hora a okolí“, nebo mapa koutní služby. Zde je patrné, že role širší rodiny je oslabená a snaží se ji suplovat komunitní organizace.

Podpora partnera je pro čerstvé matky velmi důležitá a funguje jako prevence negativních jevů, které byly popsány výše. Šestinedělí je obdobím hájení rodičky, ve kterém je důležité poskytnout ji veškerou pomoc, o kterou projeví zájem. Je vhodné, aby právě v tomto období otcové využili možnost tzv. otcovské dovolené a zůstali ženě nablízku. Příchod dítěte může vyvolat partnerské problémy, kdy se otec může cítit ostrčen. (Ratislavová, 2008, s. 85) Právě proto je vhodné, aby se ihned zapojil a stal se jakýmsi manažerem domácnosti – přijímal či odmítal pomoc z okolí, zajišťoval péči o starší děti, což mu pomáhá zorientovat se v novém rodinném uspořádání a nalézt v něm své místo. (Stadelmann, 2009, s. 138-139) Mnozí otcové se totiž jen těžko vyrovnávají s bezmocí, se kterou se setkali během těhotenství a porodu, případně v prvních dnech po porodu, pokud je matka tráví v porodnici. (Stadelmann, 2009, s. 295) S přechodem muže do aktivního podílení se na chodu rodiny může pomoci již zmíněná předporodní příprava.

2.3 Matka a společnost

Před narozením potomka si ženy mateřství často idealizují. Na vině je jednak mediální obraz šťastných matek a bezproblémových dětí, který na nastávající matky chrlí všechny komunikační kanály. Populární časopisy, reklamy i televize se podílejí na vzniku „pozitivní mateřské ideologie“ tím, že negativní aspekty těhotenství a raného mateřství zobrazují jen minimálně. (Tomešová 2008, s. 40) Masové rozšíření tohoto obrazu vede u nastávajících matek k deziluzi již v prvních týdnech těhotenství.

S rozvojem informačních technologií se nastávajícím matkám otevřel nekonečný prostor plný rad a zkušeností, jejichž hodnota je často nízká. Matky jsou tak postaveny před extrémní množství voleb. Doléhá na ně obrovská tíha zodpovědnosti, kdy pro své dítě chtějí vybrat to nejlepší, ať už se jedná o nákup dětského zboží nebo celkový přístup k výchově a péči. Musí volit z nepřehledného množství možností a vybrat si správnou cestu pro sebe i své

dítě. Takové množství zodpovědných rozhodnutí je frustrující, vede k nejistotě a pochybování sama o sobě až k nespavosti či depresi. (Schwartz, 2004, s. 71-75)

S tím souvisí i ekonomická stránka věci. Objevuje se mediální tlak na nákup různých pomůcek, potravin, oblečení, které zdánlivě určují kvalitu matky. I ženy, které před příchodem dítěte odolávaly těmto reklamním trikům, se v době raného mateřství snadno nechají zlákat k nesmyslným nákupům. V jiném případě se cítí méněcenné, protože si nemohou určité věci dovolit koupit. Naplno se projevuje finanční závislost na partnerovi, neboť je stále velmi málo možností přivýdělku a chybí zkrácené úvazky i možnosti hlídání nejmenších dětí. (Křížková, 2011) Z výzkumu realizovaného SOÚ AV ČR v letech 2009 a 2013 plyne, že možnosti přivýdělku jsou pro matky nejmenších dětí velmi limitovány možnostmi zajištění hlídání dítěte v rodině. *„Návrat ke stálému zaměstnání nebo plnohodnotné výdělečné činnosti tak, jak je definována samotnými matkami, bývá spojován spíše se službami péče o děti (zejména s mateřskými školami) než s mezigenerační výpomocí.“* (Hašková 2015, s. 2) Matky s dětmi se tak dostávají do skupiny brigádníků, jejichž příjem je nízký a klesá jejich postavení v rodině i ve společnosti.

Na druhou stranu jsou to právě ženy, které často rozhodují o nákupech a mají za úkol zajistit vše potřebné. Hospodaření s rodinným rozpočtem a potřeba vlastních prostředků se pro některé ženy stává velmi silnou motivací k návratu do zaměstnání, i když z hlediska příjmů rodiny by to nebylo nezbytné. (Hašková 2015, s. 3) Jiné domácnosti se vlivem narození potomka dostávají do nižších příjmových skupin a následné finanční problémy mohou vést k sociálnímu vyloučení. (Kraus 2014, s.86)

Sociální kontakty matek se často odehrávají mimo rodinu pouze s jinými matkami. Tyto vztahy ženy navazují na předporodních a jiných kurzech, v porodnici, na dětských hřištích, apod. Přátelství z doby před otěhotněním naopak vychládají, pokud přátelé zůstávají bezdětní, což je přirozený důsledek změněného životního stylu. (Parker-Littlerová, 2010, s. 301). Pro některé ženy to může být velmi frustrující. Závidí lidem ve svém okolí, že mají možnost jít kdykoli a kamkoli a ony jsou připoutány k dítěti. Stagnující kariéra, finanční nejistota, ztráta sociálních kontaktů se starými přáteli nebo kolegy, nemožnost se vzdělávat a rozvíjet a zároveň velké vytížení péčí o dítě a domácnost – to vše vede k *„syndromu přetíženosti a nevytíženosti“* (Ratislavová, 2008, s. 93). Ženy se tak ocitají v izolaci a bojují s pocity, nedocenení či méněcennosti, nebo zklamání z toho, že je mateřství nenaplnuje tak, jak očekávaly. Vhodnou prevencí je nabídnout těmto ženám smysluplné trávení volného času

s dětmi, možnosti vzdělávání se a seberealizace, či navázání nových kontaktů s ženami v podobné situaci. Zde mohou právě mateřská centra nabízet programy, řečníky či knihy, které ženám pomohou přijmout novou roli pozitivně a užít si ji.

3. Možnosti sociálně pedagogické práce ve vztahu k matkám

Jak bylo řečeno výše, narození dítěte je obecně významnou životní situací provázenou sledem náročných životních situací, které jsou frustrující, stresující, vyžadují zvýšenou mobilizaci sil a mohou zanechat psychické následky. Pro někoho může náročná situace přerůst v důsledku prudkých životních změn v krizi. (Kraus 2014, s.143) V náročných životních situacích je člověk schopen intuitivně použít techniky vyrovnávání, kdežto v krizových situacích je nutno tyto techniky navodit z vnějšku. (Kraus 2014, s.144) Sociálně pedagogický přístup je v takové situaci nejvhodnější, i když první kdo si krizové situace všimne bývá zpravidla rodina. Laická pomoc nemusí být účinná a pomoc profesionálního psychologa je špatně dostupná. (Kraus 2014, s.144) V prostředí českého zdravotnictví, kde není zvykem, aby o matku, popř. rodinu, pečoval jeden lékař, či porodní asistentka po celou dobu těhotenství porodu i šestinedělí, nelze takovou péči očekávat ani vyžadovat. (Samková, 2019) Jako vhodné se tedy jeví působit preventivně na nastávající maminky, zejména prvorodičky, právě v prostředí mateřského centra. Na následující řádcích se pokusím nastínit, jak by toto působení mohlo vypadat a jaké konkrétní postupy by bylo možné využít.

Na úvod je nutno říci, že sociálně pedagogická činnost nemá suplovat terapii, ale soustředit se především na prevenci rizik a zvyšování odolnosti v krizových situacích formou výchovy ke zdravému životnímu stylu a psychohygieně. (Kraus 2014, s.144 – 7) Mateřské centrum je ideálním prostředím, kde může probíhat socializace matek i dětí, ale i nespecifická prevence u matek. V nabídce mateřského centra by tedy neměly chybět příležitosti k volné hře dětí a neformálním rozhovorům mezi příchozími ženami. Vítanou aktivitou nespecifické prevence měly být akce směřující k osvětě v oblasti zdravého životního stylu, např. z oblasti výživy a pohybové aktivity, případně cvičení.

Cílem sociálně výchovných aktivit v rámci MC by měla být především oživení a aktivizace členek a rozvoj jejich sociálních kompetencí. V jistém smyslu se jedná o animaci „v hlubším slova smyslu: objevení a uvolnění těch projevů člověka, které svědčí o jeho vitalitě, ale také o jeho kreativitě a o vůli sledovat určité cíle a hodnoty.“ (Kaplánek 2013, s. 14) Tato oblast klade vysoké nároky na atmosféru, která musí být naplněna důvěrou, empatií, pochopením a musí být autentická. Dobrým předpokladem pro dosažení takového stavu je zapojení matek samotných do práce v mateřském centru. Ženy, které jsou v podobných situacích, budou jistě budovat důvěru a působit autenticky. Mělo by se jednat o práci ve smyslu peer to peer konzultantek, které by měly být schopné identifikovat potřebu péče o konkrétní

skupinu klientek, upozornit na podpůrné nástroje nebo propojovat život v centru a mimo něj. (Kraus 2014, s.113-14) Na danou činnost lze nahlížet jako na činnost animátora, který usnadňuje komunikaci a participaci na okolním dění. (Kaplánek 2013, s.15)

Problémem, na který na toto místě narážíme se jeví případný další krok. Vzhledem k tomu, že velká část práce v mateřských centrech je odváděna dobrovolníky, je otázkou, nakolik je pro centra možné zřídit např. podpůrnou skupinu pro ženy v konkrétní situaci, zajistit přehled dobrovolnic o možnostech pomoci a podpory, či efektivně manažersky pracovat se schopnostmi a zkušenostmi jednotlivých členek. Lze vůbec považovat interakce, které v mateřských centrech probíhají za pedagogické?

Aby byla definice pedagogické interakce naplněna, musí být taková interakce zacílena a skrze pedagogickou komunikaci má být dosaženo předem stanoveného cíle. Podle Krause má tři dimenze: obsahovou (co sdělují), procesuální (jakou formou – velmi důležité, vztah k prostředí) a vztahovou (vztah mezi účastníky). (Kraus 2014, s. 122) Schopnost pružně reagovat a ve správné chvíli využít správný prostředek a způsob komunikace, který povede k cíli, je jistě podmíněna praxí a jistou úrovní znalostí, kterou nedisponuje každý. Proto je žádoucí, aby s matkami pracovali lidé, kteří mají příležitost se v této oblasti vzdělávat a získávat zkušenosti.

Doprovázení

Jednou z možností sociálně pedagogické práce v mateřském centru je doprovázení, jehož základními složkami jsou poradenství, podpora a nezbytná pomoc. (Vávrová 2012, s. 66) Profesionální doprovázení je cílená a časově omezená a sociálně inteligentní činnost, vykonávaná osobou se vzděláním z oblasti pomáhajících profesí. Takové doprovázení je omezeno životní etapou nebo situací doprovázeného. (Vávrová 2012, s. 72) Na základě této definice lze rozlišit profesionální doprovázení od laického, které nemusí být efektivní. (Vávrová 2012, s. 69)

Pro neorganizované skupiny, jako jsou ženy v prostředí mateřského centra, je typická informální edukace (informal education), jejímž cílem je mimo aktivizace a probuzení zájmu o sebezdokonalování také doprovázení těch, kteří na sobě již začali pracovat. Doprovázející osoba sdílí s doprovázenou její životní situaci, je otevřena jejím názorům a situaci a snaží se nenechat se omezit vlastním plánem, nýbrž je citlivá k vývoji situace. Takové doprovázení má za cíl vytvářet atmosféru dialogu a sledovat životní situace klientek, aby bylo možné v pravou

chvíli adekvátně reagovat a poskytnout doprovázeným osobám v daný čas potřebné vědomosti, dovednosti nebo informace, které zlepší jejich zvládnání dané situace. (Kaplánek 2013, s. 35 – 36)

V prostředí mateřského centra je představitelné zdravotnické doprovázení, ze strany porodní asistentky během předporodního kurzu, dále doprovázení laktační poradkyní nebo dulou v období před porodem a šestinedělí. Tzv. prenatální doprovázení je stále častěji realizováno dulami, což jsou školené odbornice, sdružené od roku 2001 asociací dul, které „poskytují ženě a rodině emoční podporu a poradenství po celou dobu těhotenství, porodu a šestinedělí v přirozeném prostředí.“ (Vávrová 2012, s. 79) Zdravotnické doprovázení mohou realizovat porodní asistentky, jejichž činnost je zaštitěna zdravotnickou organizací, případně Unií porodních asistentek (UNIPA). Duly i porodní asistentky v současné době suplují osobní přístup zdravotníků, kterého se ženám v této situaci nedostává. Ženy s nimi často navazují blízké vztahy a jejich podporu vyhledávají i v dalších těhotenstvích.

Zásadní vliv na matku a dítě může mít doprovázení ze strany laktační poradkyně. V současnosti v ČR působí laktační poradkyně z řad porodních asistentek a laktační poradkyně školené dobročinnými spolky jako je Laktační liga a Mamila. Tato školení mají vysokou úroveň a jsou vyhledávána i zdravotnickým personálem, zejména dětskými zdravotními sestrami a porodními asistentkami.

Kromě doprovázení těhotenstvím mohou porodní asistentky, duly nebo laktační poradkyně poskytovat ženám odborné poradenství, nicméně v souvislosti se změnou sociální situace a postavení žen v mateřství, je důležitý sociální rozměr doprovázení. Jeho cílem by měla být především aktivizace a pomoc s nalezením vlastní cesty. I zde je za potřebí profesionálního přístupu, aby nedošlo, byť v dobré víře, ke snížení kompetencí doprovázené, či dezinterpretaci situace a jejího řešení pohledem doprovázející. (Vávrová 2012, s. 78)

V této souvislosti nelze nezmínit virtuální doprovázení, které se stává jednou z nejrozšířenějších forem laického doprovázení dnešní doby. (Vávrová 2012, s. 95) Ženy se setkávají na sociálních sítích, předávají své osobní zkušenosti a příběhy dalším ženám, jsou zaplaveny informacemi, ale i dezinformacemi. Úloha doprovázející osoby není předávat informace, ale spíše být průvodcem, pomoci zorientovat se v mase informací, utřídit je, najít relevantní a rozpoznat fikci. (Vávrová 2012, s. 96) V tomto smyslu může být doprovázení v rámci mateřského centra i výchovně vzdělávací.

Výše uvedené formy doprovázení se jistě mohou realizovat mnoha různými aktivitami, jejichž cílem je kompenzovat obecně známé nedostatky a nejčastější problémy spojené s počátkem mateřství. Může se jednat o podpůrné skupiny, přípravné kurzy, přednášky, či neformální setkání. Společným rysem pomoci ženám, které zdolávají úskalí současného mateřství, je aktivizace vedoucí k zajištění psychické stability a sociální nezávislosti – tedy ke zkvalitnění jejich života. (Kraus 2014, s.135) Mateřské centrum se jeví jako ideální prostředí pro takovou činnost ať už samotnou existencí prostoru pro setkávání žen, přátelskou atmosférou a klimatem, ale i možností poznat osobnosti konkrétních žen, analyzovat jejich problémy a nabídnout alternativní vztahy. (Bakošová, 2005)

Sociální poradenství

Jak bylo uvedeno výše, v mateřských centrech bývá možnost odborného poradenství v oblastech těhotenství, přípravy na porod a kojení. Nemělo by zde ale chybět ani základní sociální poradenství, které má za cíl poskytovat „*informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka.*“ (Hartl 2008, s. 84)

Cílem rozvinutého sociálního poradenství je poskytovat ho co nejlépe potenciálním klientům a má na něj navazovat i zprostředkování další odborné pomoci, je-li to třeba. Sociální pracovník, či vyškolený pracovník obecního úřadu, který má tuto agendu na starosti, by měl zajistit, aby byl k dispozici manuál s konkrétními sociálními situacemi a návodem, jak tyto situace řešit. (Hartl 2008, s. 84)

Práce s komunitou

Další možností sociálně pedagogické práce je práce s komunitou a rozvíjení komunitních vztahů. „*Komunita je skupina lidí žijící na určitém území, mezi nimiž existují určité vazby a kteří jsou vázáni k sobě navzájem i k místu společného života.*“ (Kraus 2014, s. 193) V případě žen na mateřské a rodičovské dovolené jsou základním pilířem komunity společné zájmy a problémy spojené s výchovou dětí. Struktura vztahů v komunitě je neformální a sama komunita je určena geografickými hranicemi. Otázka, zda ženy navštěvující mateřská centra tvoří skutečnou komunitu, je poměrně složitá. Jedná se o ženy se společnými zájmy (rodičovství, péče o dítě, osobní rozvoj, trvávení volného času), které žijí ve stejné lokalitě. Je však na místě se ptát, jaké jsou mezi těmito ženami vztahy. Jsou provázány natolik, že můžeme hovořit o komunitě? Je přes pluralitu jejich názorů a přístupů možné, aby tyto ženy tvořily komunitu, nebo jsou jen ve stejný čas na stejném místě? Existuje

mezi těmito ženami soldarita a loajalita, které jsou považovány za jeden ze základních znaků komunity z pohledu sociální práce? (Gojová 2006 , s. 13)

Je pravděpodobné, že v různých mateřských centrech bude i různá úroveň komunitních vztahů. V každém případě je zde prostor pro komunitní práci, kterou rozumíme „*činnost směřující k vyvolání a podpoře změn, které by vedly ke zlepšení situace daného společenství a jeho životních podmínek. Aktivizace členů komunity vedoucí k řešení problémů je v tomto případě zásadní. Komunitní práce vyžaduje meziprofesionální a institucionální spolupráci a obvykle je třeba koordinace profesionálním pracovníkem.*“ (Kraus 2014, s.195)

V mateřských centrech je očekávatelná komunitní práce spíše v podobě komunitní péče, která je typická pro komunitní práci realizovanou ženami s malými dětmi. Jejím základem je rozvoj svépomoci pro uspokojování sociálních potřeb. Úlohou profesionálů je podněcovat dobrovolníky k péči, vytvářet podmínky pro realizování svépomoci a podněcovat takovou aktivitu. Taková činnost ale může probíhat i zcela spontánně mezi laiky a její výsledky mohou být předem nezamýšlené. (Gojová 2006, s. 74 – 75)

Činností, která již vyžaduje vyšší míru profesionálního vedení, je rozvíjení komunitní organizace. (Gojová 2006, s. 75) Činnost, která vede ke spolupráci organizací na zvýšení dostupnosti a skladby služeb pro členy komunity, případně jejich plánování a realizaci může provozovat externí sociální pracovník v rámci komunitního plánování sociálních služeb. Mateřské centrum nemusí samo disponovat takovým odborníkem, ale může využívat jeho vedení, předkládat za své klienty návrhy a do komunitního plánování se tak aktivně zapojit.

Lze předpokládat, že ve většině mateřských center nebude tato oblast ve středu zájmu, i když organizace tohoto typu má ze své podstaty velký potenciál komunitní vazby rozvíjet. Taková činnost je důležitá, protože základem kvalitní diagnostiky prostředí je zmapování nejen rodinného, ale i lokálního prostředí. Po diagnostice prostředí mohou být zváženy možnosti pedagogizace směřující k prevenci negativních vlivů, řešení a zmírňování dopadů problémů a navrženy kompenzace jinými aktivitami. (Kraus 2014, s. 100)

Dobrovolnictví

Dobrovolnictví je pro samotnou existenci mateřských center velmi důležité. Dobrovolnicemi se zpravidla stávají ženy, které samy přišly do centra jako návštěvnice, stanou se členkami spolku a začnou se aktivně podílet na chodu organizace. Tato jim činnost

přináší nejen pocit společenského uplatnění (Matoušek 2008, s.61), ale také nové zkušenosti, rozvoj osobních kompetencí a motivaci k sebevzdělávání. Dobrovolnictví přináší prospěch oběma stranám, ale otázkou je, zda s dobrovolníky umějí centra pracovat.

Základní předpokladem pro úspěšnou činnost dobrovolníků v organizaci je srozumitelné definování úkolu a role dobrovolníka. Ty mají být zakotveny v poslání organizace, s kterým se dobrovolník seznámí a souzní. S dobrovolníkem má být sepsána smlouva, která shrnuje základní rámec spolupráce. (Matoušek 2008, s. 62) Smlouva sepsána být nemusí, pokud se jedná o člena spolku.

Dobrovolnickou práci v organizaci je nezbytné koordinovat, nově přichozí dobrovolníky zaškolovat a jejich práce musí být kontrolována zkušeným pracovníkem. V ideálním případě je dobré zajistit pro dobrovolníky skupinovou supervizi, případně posilovat jejich motivaci k práci zorganizovaním programu pro ně, nebo přístupu k výhodám. (Matoušek 2008, s.63)

Práce dobrovolníků je upravena zákonem o dobrovolnické službě (198/2002 Sb.), který upravuje podmínky vysílání, přijímání a pojištění dobrovolníků.

Organizační a manažerská činnost

Poslední oblastí, kterou lze zařadit do oblasti sociálně pedagogické práce je organizační a manažerská činnost v dané organizaci. Aby mohl spolek poskytovat výše uvedené služby a aktivity, poskytovat zázemí dobrovolníkům a získávat finanční prostředky pro svou činnost, bezpochyby potřebuje schopné vedení. Takový člověk by měl být v ideální případě schopen napsat projekt, požádat o dotaci, ale i řídit lidské zdroje, zabývat se marketingem a zároveň mít povědomí o sociálních službách, pedagogice a mnoha dalších oborech. Jinými slovy, měl by disponovat mnoha kompetencemi, které se na první pohled překrývají s kompetencemi sociálního pedagoga. (Kraus 2014, s. 200)

Je na místě se ptát, jací lidé řídí činnost mateřských center, zajímat se o jejich kvalifikaci a vzdělání a také limity. Vzhledem k tomu, že centra časem vznikají zdola, aktivitou skupiny laiků, nejsou v prvopočátku na kvalifikaci vedoucích pracovníků kladeny velké nároky. Hlavním faktorem ovlivňujícím samotný vznik spolku budou osobnostní rysy vnitřní motivace a odhodlání dotáhnout věc „do konce“. Zřízení spolku je však spíše

začátkem a s růstem komplexity služeb, rozmanitosti aktivit a počtem zainteresovaných osob či dalších institucí nutně rostou i nároky na vedení.

Z hlediska animace by měl takový pracovník naplňovat tři základní role. Jednak by měl mít vizi směřování práce se skupinou a ambice tuto vizi naplňovat. Dále by měl být schopen podporovat informovanost a komunikaci na všech úrovních a v neposlední řadě by měl být právě tím organizátorem, který plánuje aktivity, obstarává PR, hledá finanční prostředky a vytváří a koordinuje tým, který tyto aktivity realizuje. (Kaplánek 2013, s. 17)

Financování center je možné z několika zdrojů. Nejmenší organizace obvykle vystačí s příspěvky členů a návštěvníků a drobnou podporou města, či dárců. Profesionalizovaná centra pokrývají náklady na svůj provoz z veřejných prostředků a to nejčastěji z dotačního programu Rodina Ministerstva práce a sociálních věcí. Zde je na místě zmínit jedno z velkých úskalí tohoto programu. Žádost o dotaci musí organizace podat obvykle koncem září, program, na který žádá dotaci musí realizovat od ledna následujícího roku, ale zda byla dotace přidělena se rozhodne až březnu a peníze přicházejí až v polovině roku. Přitom vyčerpaný musí být do konce aktuálního roku.

Nejen tyto organizace se tedy dostávají do situace, kdy musí hledat zdroje na překlenutí období finanční nejistoty. Tato období pomáhají často zvládnout dotace od města, případně dotace z Evropských fondů.

4. Výzkumné šetření

4.1. Plán výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je identifikovat příklady dobré praxe sociálně pedagogického působení v činnosti zahrnutých mateřských center. V první řadě bude nutné seznámit se s realitou mateřských center, zjistit jaká je jejich běžná praxe. Očekávaným výstupem výzkumu je zjištění, zda centra využívají svůj potenciál v oblasti prevence, případně i terapie, popis a srovnání jednotlivých zařízení. Z výsledků šetření bude vycházet návrh dalších způsobů podpory zvládání náročných životních situací souvisejících s počátkem mateřství.

Vědecko-výzkumným problémem je působení mateřských center na ženy, které by je podpořilo ve zvládání složitých životních situacích spojených s mateřstvím. Vychází z konceptuálního rámce nastíněného v předchozích kapitolách. Z něj je zřejmé, že ženy v těhotenství a prvních měsících mateřství prochází náročnými životními situacemi a může pro ně být obtížné nalézt podporu, respektive poskytování takové podpory není systémové a dostupné. Mateřská centra mají nezpochybnitelný potenciál poskytovat pomoc při zvládání těchto situací. Předpoklad, že mateřská centra takovou podporu poskytují, je třeba prověřit. Pokud ano, bude třeba zjistit, jaké metody k tomu využívají a zda jejich přístup vychází ze sociálně pedagogické perspektivy. Základními výzkumnými otázkami jsou tyto:

1. Lze v praxi mateřských center nalézt sociálně pedagogickou perspektivu? Jaké sociálně pedagogické metody jsou využívány a jak?
2. Poskytují mateřská centra podporu při zvládání složitých životních situací spojených s počátkem mateřství? Pokud ano, jak?

Výzkumný vzorek studovaných organizací byl záměrně konstruován tak, aby byla jejich škála co nejpestřejší a byl zajištěn kontrast jejich charakteristik. (Švaříček 2007, s. 107) Ve vzorku nalezneme organizace působící v malých obcích i okresním městě, organizace mladé i s letitou tradicí, dále organizace ryze dobrovolnické i profesionalizované a různorodost je dána i zdroji financování jejich činnosti. Bylo tedy vybráno několik instrumentálních případů (Hendl 2005, s. 106), které reprezentují obecný typ instituce vyskytující se v mnoha jiných lokalitách.

Do výběru jsou zahrnuta centra z Chrudimska – MC Vysočánek, RC Nebe, RC Klubko, RC Heřmánek, MC Paleček a RC Malíček.³ Jejich činnost bude sledována v období od září 2019 do konce roku 2020, jako podklad budou shromážděny programy z tohoto období a v tomto období také proběhnou rozhovory. Po prostudování programů, webů a dalších materiálů a jejich obsahové analýze, budou realizovány první kontakty formou zúčastněného pozorování (Hendl 2005, s. 199) osobně v daných centrech z pozice běžného návštěvníka, aby mohla být pozorována každodenní realita dané organizace. Proběhnou první neformální rozhovory směřující k seznámení se s prostředím, vytipování vhodných respondentek. Vzhledem k tomu, že lze očekávat získání velkého množství různorodých dat (Hendl 2005, s. 180), budou rozhovory sloužit k formulaci vhodných otázek a vytvoření návodu k dalšímu rozhovoru. (Hendl 2005, s. 178) Před samotnými rozhovory budou respondentky seznámeny s účelem sběru dat.⁴ Na základě získaných dat budou jednotlivá centra popsána a porovnány jejich přístupy k dané problematice.

Vzhledem ke komplexnosti problému, jsou předem stanoveny oblasti, o kterých budou sbírána data. Na základě rámce stanoveného předchozí kapitolou jsou formulovány tyto okruhy zájmu, které v průběhu výzkumu poslouží jako vodítko při prvotní analýze. V dalších fázích výzkumu mohou být modifikovány (Hendl 2005, s. 50).

- I. Organizace a provoz MC
- II. Aktivity a programová nabídka
- III. Poradenství, doprovázení
- IV. Komunitní práce
- V. Dobrovolnictví

Prvním krokem výzkumu bude obsahová analýza programů, výročních zpráv a internetové prezentace daných organizací. V této fázi bude využit kvantitativní přístup. Na základě analýzy takto získaných dat, budou vytvořeny popisy jednotlivých center. V materiálech budou vyhledány zmínky o daných okruzích s cílem utvořit hrubý obraz činnosti jednotlivých organizací.

³ Pro potřeby práce byly názvy center anonymizovány.

⁴ V průběhu roku 2020 byly některé rozhovory doplněny po telefonu a formou videokonference vlivem karanténních opatření v souvislosti s epidemií koronaviru.

Další fází sběru dat bude zúčastněné pozorování z pozice návštěvníka, které bude směřovat ke zpřesnění dříve získaných dat. Z tohoto pozorování budou pořízeny stručné zápisy, které budou kódovány. Výstupem z těchto dvou fází výzkumu budou přehledové tabulky, které poskytnou základní informace o jednotlivých organizacích a jejich programové nabídce. Obsahová analýza poskytne, kromě dat, i oporu pro formulování otázek pro rozhovory, které budou následovat. Stane se tak flexibilní základnou celého výzkumu. (Gavora 2015, s. 368)

Prostřednictvím neformálních rozhovorů s pracovníky a dobrovolníky center budou již zjištěné informace zpřesněny, ověřeny a doplněny. Jejich hlavním cílem bude získat pohled pracovníků na poradenství, doprovázení, komunitní práci a dobrovolnickou činnost v centrech a nalézt v něm latentní obsah. (Gavora 2015, s. 356) Z rozhovorů bude se souhlasem respondentek pořízen audio záznam, který bude přepsán a podroben kvalitativní analýze formou otevřeného kódování. Vzniklé soubory kategorizovaných dat budou kontinuálně porovnávány s cílem nalézt podobnosti a rozdíly mezi centry, rozvinout dále jejich typologii a nalézt propojení mezi daty a výzkumnými otázkami. (Švaříček 2007, s. 223) Kategorie vzešlé z kódování budou popsány v samostatné kapitole.

Na základě interpretace takto získaných dat a v kontextu popisů center vzešlých z obsahové analýzy písemných materiálů, budou identifikovány rysy sociálně pedagogického přístupu, vyzdvihnuta dobrá praxe v pomoci zvládat výše popsané náročné životní situace a poukázáno na případné nedostatky.

V závěrečné zprávě dojde ke kritickému posouzení průběhu výzkumu, vyzdvižení dobré praxe a návrhu nástrojů a cest k úspěšnému napodobení takové praxe, zejména v oblasti služeb pro těhotné ženy, prvorodičky a ženy v šestinedělí. Tyto ženy představují potenciálně ohrožený segment a předpokládáme, že pokud budou cílem prevence izolace a podpory, budou se do center obracet i v dalších obdobích svého života.

4.2. Výstupy obsahové analýzy písemných materiálů

Rodinné centrum Malíček

Bylo založeno teprve v roce 2019 několika ženami na mateřské a rodičovské dovolené v pětistícovém městě v podhůří železných hor. Centrum nemá vlastní prostory a jeho aktivity probíhají v prostorách zapůjčených základní školou a v klubu internátu místního gymnázia a často venku. Absence vlastních prostor a mizivá podpora ze strany města je limitující pro aktivity centra. Ženy s dětmi se scházejí dvakrát týdně, program vedou svépomocí – tedy některá z žen připraví například krátkou pohybovou aktivitu s říkankou nebo jednoduchý námět na tvoření. Aktivity jsou financovány z příspěvků návštěvnic, bez dotací. Naopak samy organizátorky činnost centra dotují drobnými dary.

Zakládající členky povětšinou disponují pedagogickým vzděláním, ale během setkávání není oficiálně poskytováno žádné poradenství. Pro předškolkové děti a jejich rodiče centrum organizuje „návštěvy“ ve školce, kdy se rodiče s dětmi mohou přijít podívat do budoucí školky, což by mělo přispět k plynulejší adaptaci.

Tato organizace se profiluje jako ryze volnočasová, ale má velký potenciál v komunitní práci. V lokalitě spojuje ženy se zájmem o aktivní trávení volného času. Často jsou organizovány nízkonákladové, ale efektivní akce pro širokou veřejnost (drakiáda, šipkovaná), které mají velký úspěch a jsou schopny přilákat i rodiny se staršími dětmi. Mezi další oblíbené aktivity patří bazary oblečení, nebo společné návštěvy, jinak pro veřejnost uzavřené, zahrady základní školy.

Mateřské centrum Paleček

Paleček je na poměry obce s necelými čtrnácti stovkami obyvatel velmi aktivní a dobře vybavené centrum. Vzniklo už v roce 2013 z iniciativy několika maminek a také ředitele místní základní školy, kde se našly vhodné prostory. Od počátku je centrum také podporováno i obcí.

Centrum se zaměřuje na rodiny s nejmenšími dětmi a klade si za cíl preventivně působit proti izolaci a sociálnímu vyloučení žen v domácnosti. Ženy se obvykle scházejí jednou až dvakrát týdně v počtu šest až deset maminek. Na programu bývá nejprve výtvarný projekt. Vzhledem k tomu, že má centrum k dispozici vybavení základní školy, mohou si maminky i děti vyzkoušet skutečně pestrou škálu činností, včetně keramiky. Vedoucí centra si pochvaluje, že děti se často do práce pustí s větší chutí ve skupině s dalšími dětmi, učí se spolupracovat s maminkou, rozvíjí své komunikační i sociální schopnosti. Děti, které se v centru setkávají, společně později nastupují do místní mateřské školy a základy spolupráce, které v centru získají, jim pomáhají snáze se adaptovat. Podpora maminky je při prvních krůčcích v kolektivu neocenitelnou pomocí a ve školce pro ni není prostor.

Na programu obvykle bývá i cvičení maminek s dětmi. Jedná se o pohybové hry doprovázené písničkami a říkadly. Cvičení je zaměřené na rozvoj jemné i hrubé motoriky dětí a rozvoj řeči, smyslu pro rytmus a hudbu. Velkou výhodou je, že centrum má k dispozici tělocvičnu.

Kromě toho je často připravena aktivita venku – honba za pokladem, prohlídka zemědělských strojů, lampionový průvod, nebo opékání buřtů. Centrum také organizuje autobusové výlety po okolí, které často nabízí i širší veřejnosti. Během těchto výletů se potkávají nejen rodiny s různě starými dětmi, ale připojují se často i ženy z mateřských center v okolí.

Mateřské centrum Vysočánek

Vysočánek je mateřské centrum s dlouholetou tradicí. Bylo založeno již v roce 2004 z iniciativy několika matek a za podpory města. V bezmála desetitisícovém městě, které je přirozeným centrem pro okolní vesnice, je to jediná organizace poskytující služby rodinám s předškolními dětmi v okruhu dvaceti kilometrů. Centrum s výjimkou krátké etapy v roce 2008 nemělo žádné zaměstnance a celý jeho chod byl zajištěn dobrovolníky. V roce 2016 se jeho aktivity omezovaly pouze na tzv. volnou hernu jednou týdně a občasný výlet. Od roku 2017 se centrum začalo dynamicky rozvíjet, rostl počet jeho členů a programová nabídka se rozšířila.

Rozměr výchovného zařízení centrum naplňuje ve smyslu rozvoje socializace dětí během dopoledního programu s názvem „Herna s tvořením a písničkou“, která má podobný formát jako dopolední program v mateřské škole. Během tvořivého bloku děti pod vedením lektorky rozvíjí jemnou i hrubou motoriku, snaží se pracovat podle návodu, nebo spolupracovat na společném výrobku. Po tvořivém bloku následuje svačina, kdy děti společně stolují a zvykají si na sebeobsahu. Poslední část je hudebně pohybová. Probíhá předlogopedické cvičení, rytmika a zpěv spojený s pohybem.

Pro nastávající matky centrum organizuje dvakrát ročně předporodní kurz vedený porodní asistentkou a cvičení s toutéž lektorkou. Pravidelně jsou organizována neformální setkání s laktační poradkyní a doulou. Jednou měsíčně se schází podpůrná skupina pro kontaktní rodičovství, kde se zájemkyně mohou naučit správnou techniku nošení dítěte v šátku nebo nosítku, které lze v centru bezplatně vypůjčit.

Ve směru k matkám centrum organizuje mnoho preventivních a vzdělávacích aktivit. Každoročně probíhá ve spolupráci s Českým červeným křížem kurz první pomoci zaměřený na děti. Ve spolupráci s úřadem práce jsou pro ženy připravovány přednášky na téma návratu do zaměstnání a skloubení rodinného a pracovního života.

Skrze centrum se ženy rovněž mohou hlásit na přednášky z oboru výchovy a vzdělávání dětí, které organizuje Místní akční skupina a jsou pro ně zdarma.

Kromě těchto přednášek a besed centrum organizuje i populárně - naučné programy např. z oblasti zdraví a výživy a tvořivé dílny zaměřené na dospělé, kde ženy vyrábí dekorace, šperky, kosmetiku nebo dokonce boty, zatímco si děti hrají.

Přímo v centru je zajištěno i poradenství. Jednou týdně je během volné herny přítomna sociální pracovníce, která má přehled o sociálních a navazujících službách v regionu a je schopna poradit, případně nasměrovat na příslušnou službu a pomoci ji kontaktovat.

Z výše uvedeného vyplývá, že je zde napomáháno socializaci dětí i jejich matek, jsou zde provozovány preventivní, vzdělávací i rekreační a volnočasové aktivity. Centrum nijak nezajišťuje hlídání dětí ani sdílený pracovní prostor.

Heřmánek

Spolek Heřmánek funguje od roku 2007 a po celou dobu své existence se zaměřuje hlavně na otázky výchovy dětí. Za hlavní cíl si klade podporu komunitní práce s rodinami v přibližně pětitisícovém městě a podporu jejich svépomoci, ale nabízí i odborné poradenství a kurzy.

Centrum nabízí několikrát týdně rodičovský klub, který je v některé dny bez programu, ale dvakrát týdně je pro návštěvníky připraveno tvoření, pohybové hry a zpěv. Hlavním cílem těchto činností je všestranný rozvoj dítěte a jeho příprava na mateřskou školu. Pro děti dále v programu nacházíme kroužek keramiky a cvičení.

Pro nastávající maminky funguje každý týden příprava na porod spojená s cvičením a jednou měsíčně poradna pro těhotné a kojící ženy. Setkávání vede porodní asistentka a laktační poradkyně v jedné osobě.

Vzdělávání rodičů centrum realizuje jednak ve spolupráci s dalšími organizacemi a jednak skrze odborné besedy organizované jednou měsíčně. V roce 2019 v centru proběhl program „Šťěstí přeje aktivním a dobře připraveným“, který byl zaměřený na podporu rodičů vracejících se na trh práce. Tato akce se konala ve spolupráci centra a Koalice nevládek Pardubicka (KONEP).

Pro klienty centra je k dispozici i poradenství, které poskytuje sociální pracovníce v osobě koordinátorky.

Centrum se zaměřuje i mezigenerační soužití, v programech nalezneme aktivity pro celou rodinu, na fotografiích z akcí je zřejmé, že se mnoha aktivit účastní i senioři.

Klubko

Klubko je tradičním centrem v okresním městě o 25 000 obyvatelích. Vzniklo v roce 1999, ale za dobu své existence prošlo těžkými chvílemi a jeho zaměření se značně proměnilo. Z dobrovolnické organizace se profesionalizovalo a od roku 2005 každoročně čerpalo dotaci z MPSV na podporu rodiny.

Programová nabídka centra je sice pestrá, její obsah je cílen hlavně na děti a rodiny, méně již na dospělé. Pro nastávající maminky centrum nabízí předporodní kurz se cvičením, který má tři bloky. V rámci setkání ke cvičení je ženám ponechán prostor pro sdílení a dotazy. Ženy jsou podporovány v tom, aby si vzájemně radily a po narození dítěte znovu navštívily danou skupinu a podělily se o své postřehy. Centrum nabízí konzultace s laktiční poradkyní i porodní asistentkou. Poradenství z oblasti sociální a právní centru zprostředkovává formou pomoci s vyhledáním vhodného odborníka a domluvením konzultace.

Každodenní program centra je strukturován do dvou bloků. Dopoledne patří předškolním dětem. V úterý, středu a pátek probíhá několik bloků cvičení pro rodiče s dětmi. Skupiny jsou rozděleny podle věku dětí od miminek přes batolata až po děti ve věku kolem čtyř let. Část aktivity je zaměřena na řízený pohyb v kombinaci s říkadly a písničkami, u větších dětí i rozvoj psychomotoriky a předlogopedická cvičení. Druhou významnou částí je prostor pro sdílení zkušeností a obecné poradenství v oblasti péče o dítě. Větší děti mají zatím čas pro volnou hru a socializaci. Tento program probíhá podle potřeby v češtině, angličtině a španělštině.

V pondělí a pátek centrum provozuje klub pro děti z bilingvních rodin, kde aktivity probíhají rovněž ve dvou až třech jazykových mutacích. Klub je určen dětem od tří let a koncipován podobně jako dopoledne v mateřské škole.

Odpoledne lektorky centra vyzvedávají ze základních škol děti, které docházejí do družiny. V rámci této aktivity centrum nabízí širokou paletu kroužků z oblasti sportu, jazyků, ekologie a umění, z nichž některé jsou pro děti zdarma, jiné zpoplatněné. V rámci některých těchto kroužků je realizován komunitní projekt, který spočívá v otevření části těchto aktivit široké veřejnosti.

Vedle výše uvedeného provozuje centrum také klub s názvem Kavárna Svět. Jedná se o klubovnu s možností zakoupení drobného občerstvení, která je vybavena volně dostupným materiálem na tvoření, knihami a časopisy a je zde k dispozici wifi.

Rodinné centrum Nebe

Rodinné centrum Nebe v ani ne třítisícovém městečku provozuje Oblastní charita Pardubice jako jedno ze svých tří center. Vzniklo v roce 2010 a jeho aktivity jsou velmi rozsáhlé. Naplňuje v pravém smyslu charakteristiky nízkoprahového komunitního centra a jeho aktivity jsou personálně propojené i s projektem Pomoc romským rodinám.

Práce s nejmenšími dětmi zde probíhá v rovině výchovy ke zdravému pohybu a relaxaci dětí v rámci programu „Zdravičko“ a rozvoji psychomotoriky skrze říkadla s pohybem v rámci programu „Hrátky s batolátky“, kde se, mimo jiné, rodiče nejmenších návštěvníků mohou učit základům znakování s dětmi. Na sociální rozvoj dětí se zaměřuje pravidelný program „Aby malé bylo velké“, kde současně lektorka pracuje s dětmi skrze hru, která rozvíjí jejich komunikační, emocionální a sociální kompetence a současně pomáhá rodičům pochopit a vyrovnat se s různými specifiky vývoje malých dětí, např. období vzoru, separační úzkost a další.

Centrum je v odpoledních hodinách otevřeno i pro předškoláky a školní děti v rámci klubu Otazník. Tento program je z oblasti prevence sociálně patologických jevů a probíhá tak, že v první části lektorka s dětmi hovoří na dané téma, např. šikana, záškoláctví, a ve druhé části se děti snaží vyjádřit své pocity při tvořivé dílně. Program byl vytvořen podle publikace „Anetka potřebuje pomoc“ (Dvořák, Zimová, 2018), vede jej sociální pracovníce, která je v kontaktu s metodičkou prevence. Metodička dojíždí na konzultace jednou měsíčně a je k dispozici na telefonu, pokud je potřeba řešit krizovou situaci. Třetí osobou v tomto programu je výtvarnice, která během tvoření pomáhá dětem se otevřít a vyjádřit své problémy nebo obavy.

Zajímavým projektem je „Ségra, pomoz mi...“, který spočívá ve výuce hry na flétnu pro děti od první do čtvrté třídy, kterou lektorují starší žačky.

Na ženy je zaměřen program „Aby nám to doma klapalo“, který má tři oblasti. První oblast se soustředí na těhotné a čerstvé matky. V průběhu roku proběhnou vždy tři přednášky vedené porodní asistentkou, doulou a laktační poradkyní v jedné osobě. Tématy přednášek je porod a péče o ženu v těhotenství, příprava na kojení a péče o matku i dítě v prvních týdnech po porodu. Zmíněná lektorka je klientkám centra k dispozici na telefonu a podle potřeby poskytuje laktační a další související poradenství.

Druhý okruh přednášek pokrývá témata související se skloubením rodinného a pracovního života, pomáhá ženám s návratem do zaměstnání a podporuje ženy k rozvíjení sama sebe a dalším vzdělávání.

Poslední okruh témat je určen nejen ženám, ale i ostatním členům rodiny, protože se týká kvality mezilidských vztahů. Cyklus přednášek pokrývá nejrůznější témata od přípravy rodiny na příchod potomka, přes proměny ve vztazích rodičů, soužití se starší generací, apod. V rámci tohoto tematického celku se snaží centrum přitáhnout i seniory a zapojit je do dalších aktivit.

Do roku 2019 se senioři účastnili programu s názvem „Babičko/Dědečku nauč mě...“ jako lektori a děti a jejich rodiče se od nich mohli naučit různé ruční práce, pečení, kutilství, ale i tancovat charleston. V roce 2020 byl však tento program zrušen.

V centru také probíhá cvičení pro seniory „Promluv pohybem“ spojené i s osvětovou činností, kdy fyzioterapeutka nejprve probere s účastníky téma z oboru zdravého životního stylu, následně jej ve skupině účastníci prodiskutují, mají možnost sdílet své zkušenosti a čerpat rady. Druhá polovina setkání je věnována cvičení, které zohledňuje potřeby a možnosti seniorů.

4.3 Popis výzkumných kategorií

Během prvních návštěv center a následných rozhovorů bylo sesbíráno velké množství dat. Zápisy z návštěv center a přepisy rozhovorů byly poté kódovány a kódy seskupeny do kategorií. Jako nejpřehlednější a nejefektivnější se jevílo využít jako zastřešující kategorie již dříve stanovené okruhy, v jejichž rámci vznikaly další podkategorie.

Organizace a provoz

Podkategorie: materiální zajištění, financování, administrativní úkony,

(kódy: podpora od obce, nejistota spojená s prostory centra, podpora jiných subjektů, nežádá dotace, financování z vlastních zdrojů, financování z dotací, problém získat dotaci, kritika dotace z MPSV, dotace z ESF, placené služby, členské příspěvky, problém administrovat dotaci, nejasná legislativa, problém s vedením účetnictví, zatěžující administrativa)

Data v této kategorii byla zastoupena velmi nesymetricky, což vychází z podstaty věci. Pro malé, mladé a laické organizace není toto téma ve středu zájmu, kdežto profesionalizované, velké organizace s propracovanou strukturou mají k tomuto tématu daleko více co říci. Přesto se některé kódy objevovaly shodně ve všech rozhovorech. Jedním z příkladů je podpora obce, často ve spojení s otázkou prostor. Všechny dotazované se shodly, že podpora obce je zásadní pro jejich fungování a tato podpora se nejčastěji projevuje poskytnutím prostor. Pouze v nejmenší a nejmladší organizaci tato podpora není a silně brání rozvoji jejich aktivit. Jedna ze zakladatelek k tomuto tématu říká: „*Tady ve městě nic pro maminky není a město se k tomu staví zády. V projektu sportovní haly bylo nízkoprahové centrum, ale naprojektovali to do prvního patra a chodí se tam přes vrátnici... no to je na nic. Tak jsme to chtěly jako pro centrum, ale prostě nám to nedaj, no. Tak je to tam prázdný.*“ (Jana, Malíček) Ostatní centra mají prostory pronajaté od měst za symbolické částky, nebo jim je město poskytuje zcela bezplatně. Pracovnice se shodují, že bez toho by jejich existence nebyla možná. Nicméně, poukazují i na nedostatky. Předsedkyně spolku Vysočánek k tomu říká: „*Jako ty problémy s prostorami jsou, ale jsme tady zadarmo, tak si nemůžem moc vyskakovat. Jsem tady už čtyři roky a za tu dobu nás dvakrát vytopil déšť a to je průšvih, když máte nasmlouvaný program, lektory, máte to vyúčtovat do dotace a najednou musíte zavřít a čekat až to vyschne...rekonstrukce prej bude, ale kdo ví kdy.*“ (Šárka, Vysočánek)

V centru Heřmánek koordinátorka hovořila o výpovědi z nájmu, kterou obdržela koncem roku 2020. Výpověď byla sice doprovázena nabídkou jiných prostor, které jsou však menší a tak bude nutné některé aktivity zcela zrušit.

S nedobrovolným stěhováním se potýkali i v Klubku, které dostalo výpověď v roce 2018 v souvislosti s nutným navýšením kapacity školek v souvislosti s uložením povinnosti přijímat k předškolnímu vzdělávání dvouleté děti. Centrum přišlo o ideální prostor, zahradu a přestěhovalo se do centra města. S odstupem několika let celou akci koordinátorka hodnotí kladně, i když konstatuje, že to bylo nejhorší období v jeho existenci.

Klubko tehdy čelilo ještě jednomu problému. Po třinácti letech nebyla centru přiznána přiznána dotace z MPSV. Tato situace ilustruje nešťastnou formu financování podobných organizací, zmíněnou ve čtvrté kapitole. Centrum každoročně řešilo překlenutí období před přidělením dotace tak, že prostředky vybrané jako zálohy na letní příměstské tábory byly použity na provoz a letní tábory byly financovány z peněz vyplacených v rámci dotace. Ve chvíli, kdy dotace nebyla udělena, chyběly peníze nejen na mzdy zaměstnanců a běžný provoz, ale i na uspořádání táborů, které už klienti zaplatili.

Koordinátorka musela bez prostředků a bez zaměstnanců zajistit stěhování a administrativu s tím spojenou, ale také vyřešit finanční otázky dalšího fungování. Sama přiznává, že kdyby nebylo zaplacených letních táborů, centrum by s největší pravděpodobností přestalo existovat.

Stěhování do nových prostor nakonec proběhlo díky nebyvalé pomoci dobrovolníků, lektory se podařilo zaměstnat díky prostředkům z projektu na podporu zaměstnanosti a v průběhu jara bylo avizováno přidělení dotace z Evropského sociálního fondu na projekt družiny a zájmových kroužků pro školní děti od září, který byl původně dvouletý, ale pokračuje až do současnosti.

Podobně nešťastné zkušenosti se získáváním dotací z MPSV mají i v jiných centrech. Předsedkyně spolku Vysočánek vyjádřila obavy o budoucnost pracovní pozice koordinátorky a postěžovala si: *„Na jednu stranu po nás MPSV chce kvalifikovaný pracovníky, ale peníze na ně nám nedaj. A když už daj, tak vždycky na rok a pak třeba rok nedaj nic. Ta naše činnost musí bejt plymulá a lehko dostupná, což je závislý na dotacích a jejich přidělení je nejistý.“* (Šárka, Vysočánek)

V Heřmánku koordinátorka zmiňuje nejisté financování a administrativní zátěž spojenou s žádostí o dotace MPSV, například v souvislosti s pořádáním letního tábora pro rodiny. Na ten není možné dotaci žádat, protože je vnímán jako volnočasová aktivita a tím dochází k zátěži ve formě složitějšího vedení účetnictví.

V centru Nebe není s žádostmi o dotace problém, koordinátorka sice žádosti zpracovává sama, ale zřizovatel pomáhá s vyhledáváním výzev a formálními náležitostmi, což zvyšuje úspěšnost. Koordinátorka však poukazuje na složitou administrativu, kdy pro každý projekt musí vést zvlášť agendu, každý poskytovatel dotace má jiné požadavky na propagaci a dokladování a v konečném důsledku rozepisuje náklady jedné aktivity do několika různých projektů. Jako nejobtížnější na své práci pak hodnotí právě administrativu. Zázemí velké organizace s sebou přináší velkou byrokratickou zátěž. Vedoucí sama v rámci svého polovičního úvazku vytváří a zajišťuje program a obsahovou náplň, dělá administrativní práci, personální práci, včetně zpracování podkladů pro mzdy patnácti pracovníků na DPP, fundraising a žádosti o dotace i propagaci. Zvládnout vše rámci čtyřhodinové pracovní doby považuje sama za nereálné: „*To je prostě ty statistiky, zakládání šanonů a prostě tabulky o tom kolik přišlo dospělejch, kolik přišlo rodin, kolik přišlo... a furt vyhodnocovat jednu akci.*“ (Veronika, Nebe)

Z předchozích řádků je patrné, že financování je složitou otázkou, se kterou se každé centrum vypořádává po svém. Nejmenší dvě centra svůj provoz financují z drobného vstupného, členských příspěvků a materiálních darů. O dotace nežádají, shodují se na tom, že prioritou je pro ně práce s dětmi a vzhledem k tomu, že nemají ambice růst, nepotřebují zaměstnance a nemají náklady spojené s prostory, finance jim nechybí.

Ostatní centra mají skladbu příjmů značně diferenciovanou. Všude se vybírají alespoň symbolické členské příspěvky a platí se vstupné. V Heřmánku, Vysočánku a RC Nebe se platí spíše symbolické částky, v Klubku jsou platby vyšší, což je do jisté míry dáno náklady na zaměstnance i lokalitou většího města.

Klubko je také jediným centrem, které provozuje vlastní klubovnu s možností zakoupení občerstvení. Vlastní zdroj příjmů má i Heřmánek, který dlouhodobě spolupracuje se soukromou společností zabývající se vzděláváním.

Stěžejním zdrojem příjmů jsou pro všechna centra již zmíněné dotace. Jediné Klubko již několik let nežádá o dotaci MPSV, ale čerpá prostředky z evropských fondů. Vedoucí hovoří

o tom, že jsou „jistější“ a dlouhodobější než obvykle využívané dotační tituly z MPSV, ke kterým již nemá důvěru. Evropské projekty jsou dvouleté, navazují na sebe a trvají od srpna do července, což je praktičtější, protože kopírují školní rok. Také rozhodnutí o přidělení dotace předchází realizování programu.

Dílčí projekty všech čtyř center, které žádají o dotace, jsou zajištěny podporou ze strany města, kraje, nebo z prostředků Místních akčních skupin. Heřmánek a Klubko také pořádají již zmíněné letní příměstské nebo pobytové tábory.

Poslední oblastí, která rezonovala ve všech rozhovorech, je oblast legislativy. V nejmladším centru se ženy shodují, že se žádné z nich nechce zjišťovat, co by musely splnit v případě žádosti o dotace a raději se věnují vymýšlení aktivit pro děti. Ve Vysočánku pracovnice poukazují na složitější administrativu v případě žádosti o dotace z veřejných peněz: *„My jsme vedly jako pokladní knihu, pak jsme dostaly moji úplně první dotaci a to bylo tehdy 7000,-. Já se radovala, ale pak když jsem dělala daně, tak jsem zjistila, že kvůli tomu musím dělat podvojný účetnictví a to jsem nevěděla, jak se to dělá. Tak jsme zaplatily 5000,- za nastavení systému a daňový přiznání...“* (Šárka, Vysočánek)

Nejistota v legislativních otázkách pak brzdí i některé aktivity, o které by maminky měly zájem. Ve Vysočánku se ženy obávají nabídnout hlídání dětí, i když je často poptáváno: *„Nevím, co by musel takový člověk a taky prostory všechno splňovat, aby to bylo legislativně v pořádku.“* (Petra, Vysočánek)

V Klubku si vedoucí s nejasnými předpisy poradila po svém. V případě provozování klubu s prodejem občerstvení oslovila místní hygienickou stanici a požádala o kontrolu. V obecné rovině hovoří o tom, že na mateřská centra legislativa příliš nepamatuje. K zmíněnému hlídání dětí uvádí: *„Nikdo nám to nenařizuje, nikdo to nekontroluje, ale hlídáme si, abysme aspoň podle nějakýho předpisu to měli.“* (Dana, Klubko)

Pracovníci

Podkategorie: zaměstnanci, dobrovolníci

(Kódy: vzdělání zaměstnanců je vyhovující z hlediska vedoucí, financování zaměstnanců je problém, sehnat zaměstnance není problém, nemá zaměstnance, pracovníci jsou bývalé klientky, kvalifikace pracovníků, personální nedostatek, vzdělávání, výhody dobrovolnictví, nedostatek dobrovolníků, dobrovolníci mají odborné znalosti, fluktuace dobrovolníků, samostatná práce dobrovolníků, záměrná koordinace, dobrovolníků neví, jak pracovat s dobrovolníky)

V centru Malíček i Paleček pracují pouze dobrovolnice. Motivací je jim především aktivní trávení času s jejich dětmi a možnost scházet se s dalšími ženami. Většina organizátorek a aktivních členek má pedagogické vzdělání, které jim podle jejich slov pomáhá, při vytváření programu. Jedna z nich je logopedka Markéta, která připravuje zajímavé aktivity a předlogopedická cvičení pro děti svých kolegyně a říká: „*Pro mě to je jako, nějak se udržuju v kontaktu s profesí, tak jako aby člověk nezakrněl.*“ (Markéta, Malíček)

Vysočánek je z hlediska personálního zajištění organizací, která by nemohla fungovat bez práce dobrovolníků. Od září 2020 je v Hlinečáncu zaměstnána koordinátorka, bývalá dobrovolnice. Do této doby byly všechny aktivity, kromě cvičení a angličtiny, zajištěny právě dobrovolnicemi. Cvičení vedla lektorka zaměstnaná na dohodu o provedení práce a angličtinu soukromá učitelka, která své služby centru fakturovala.

Zaměstnanci i dobrovolníci zde mají většinou vysokoškolské vzdělání v oboru sociální práce, pedagogiky, případně zdravotnictví. Odborné programy jako například předporodní kurz, cvičení pro těhotné, či laktační poradenství je vedeno odbornicemi v oboru. Podpůrné skupiny jsou vedeny ve stylu peer to peer konzultací vesměs dobrovolnicemi, např. setkávání rodičů dvojčat vede jedna z maminek.

Při výrazném podílu dobrovolníků na chodu centra je s podivem, že jim není věnována žádná zvláštní péče. Koordinátorka o dobrovolnicích hovoří jako o „členech spolku“, kteří mají za odpracované hodiny možnost navštěvovat program zdarma. Zpravidla není potřeba je zaškolovat, protože se rekrutují z řad klientek a prostředí tedy dobře znají. Fluktuace není vnímána jako problém, služba dobrovolníka je obvykle 2 – 3 roky ale obměna je plynulá. Zájem o dobrovolnictví z řad maminek je dostatečný, ale jen pro přímou práci s dětmi. Koordinátorka k tomu říká: „*Není problém sehnat někoho do herny, nebo nějakou tvořilku,*

ale někoho kdo povede pokladnu, udělá letáky nebo pomůže s administrací dotací, to je těžký, toho se všichni bojí.“(Petra, Vysočánek) Dodává, že jako dobrovolnice tyto činnosti také odmítala a deficit lidských zdrojů v této oblasti donutil vedení centra k vytvoření pozice koordinátorky, která tuto agendu převzala.

Obdobně je na tom Heřmánek. V současnosti zde pracuje na částečný úvazek paní Milena jako koordinátorka a podpůrná pracovníce pro práci s rodinou. Vysvětluje, že ač je sama sociální pracovnící, většinu času věnuje administrativě a organizaci a program zajišťují dobrovolníci a zaměstnanci na dohody o provedení práce. Obává se však, že až ukončí rodičovskou dovolenou, nebude si moci dovolit dále tuto práci vykonávat z finančních důvodů. Tuto obavu vyjádřila i paní Petra z Vysočánku. Obě hledají možnost, jak ve své práci pokračovat. Milena by ráda našla zázemí nějaké zastřešující organizace, např. Skaut, nebo Dům dětí a mládeže. Petra oproti tomu vyhledává nové dotační výzvy, aby svou pracovní pozici dokázala nadále financovat.

Zdá se, že jejich postup je správný, protože obě velká centra, jak Klubko i Nebe, nemají s financováním pracovních pozic problémy. V Klubku pracuje šest lidí na plný úvazek a přibližně 20 lektorů na dohody, přičemž vše je financováno z dotačních projektů.

V centru Nebe pracuje vedoucí, která se stará o chod centra, je zaměstnána charitou na poloviční úvazek a druhá polovina jejího úvazku je v projektu Pomoc romským rodinám. Odborné poradenství zajišťují profesionálové, kteří mají s centrem dohody o provedení práce. Týká se to sociální pracovníce, laktační poradkyně, porodní asistentky a dudy, psychologů a dalších. Sama vedoucí poukazuje na to, že finanční nejistota, kterou zažívají nezávislá centra je v jejich případě menší, ale daní, kterou za to platí je velký objem administrativy, který musí zvládnout. *„U nás dohodář musí mít deset papírů včetně potvrzení od lékaře a zároveň si udělá kurz bezpečnosti práce.“* (Veronika, Nebe) Ani jednorázové akce nelze bez tohoto v systému organizace udělat. Vedoucí poukazuje na to, že nemá velké potíže sehnat finanční prostředky na vzdělávání, ale samotné přednášející odrazuje právě složitá administrativa a nutnost nechat se centrem zaměstnat. Veronika říká, že její pozice je časově podhodnocena, pomohlo by jí mít k ruce asistentku, připravila podklady, nebo zařídila pochůzky a roznesla programy, aby sama mohla více energie věnovat zajištění kvalitního obsahu a práci s klienty.

Nebe i Klubko jsou plně profesionalizovaná centra a dobrovolnickou práci téměř nevyužívají. V centru Klubko není aktuálně žádný dobrovolník. V centru Nebe nárazově

pracuje v průměru deset dobrovolníků, z čehož část jsou skauti a část seniorky. Jejich pomoci se využívá pouze při větších akcích pro veřejnost, což je několikrát ročně. Vedoucí centra shrnuje, že za těchto okolností není třeba žádné zvláštní péče o dobrovolníky, i když charita disponuje programem péče o dobrovolníky, který by mohli využít. Jako poděkování jim obvykle předává drobný dáreček, s čímž jsou všechny strany spokojeny.

Zajímavý je odlišný přístup obou center ke vzdělání a vzdělávání zaměstnanců. Zatímco v centru Nebe je vyžadováno, aby s klienty pracovali odborníci s pedagogickým vzděláním, či vzděláním z oblasti sociální práce nebo zdravotnictví, v centru Klubko se přistupuje ke kvalifikaci jinak. Podle slov vedoucí Dany nemají zaměstnanci pedagogické ani sociální vzdělání, ale centrum jim zprostředkovává školení na nejrůznější témata z oboru pedagogiky, psychologie i sociální práce. Vedoucí chybějící odborné vzdělání nevnímá jako deficit: *„Prostě se mně ukázalo v praxi, že lidi s tím vzděláním jsou taková zkostratělá. A lidi se sociálním vzděláním chtějí dělat v sociálních službách, a to my nejsme.“ (Dana, Klubko)* Dodává, že zaměstnanci se rekrutují z řad dlouholetých návštěvníků a jejich nadšení pro věc ve spojení s kontinuálním vzděláváním prostřednictvím různých kurzů považuje za dostatečnou kvalifikaci.

Nabídka služeb

Podkategorie: děti, rodiče, poradenství, podpora v počátku mateřství

(Kódy: volná herna, cvičení, socializace dětí, nespécifická prevence, socializace dětí, kroužky, svépomocná skupina, vzdělávací akce, aktivizace návštěvnic, příležitost k neformálnímu rozhovoru, zapojení návštěvnic do činnosti, animační aktivita, psychohygiéna, sociální pracovník, spolupráce s OSPOD, předporodní kurz, zprostředkování odborné pomoci, vymezuje se proti sociálním službám, výchova ke zdravému životnímu stylu, vlastní PA, vlastní LP, podpůrná skupina, peer konzultant, profesionální doprovázení, laické doprovázení, informální edukace, dula, virtuální doprovázení)

Nabídka služeb je poměrně široká kategorie a základní programová nabídka již byla nastíněna na základě obsahové analýzy programů a dalších materiálů. Během rozhovorů se ukázalo, že některé aktivity prezentované v programech jsou spíše formální, jiné, velmi zajímavé aktivity, nejsou propagovány vůbec. Popis této kategorie nemá být výčtem aktivit, ale spíše poukázáním na latentní obsahy, postoje a zamýšlený účel daných aktivit.

Velkou část programové náplně tvoří aktivity pro děti, které si kladu za cíl jejich socializaci, rozvoj a zdravý vývoj. Obvyklou formou je tzv. volná herna, obohacená o vstupy řízené činnosti. Reprezentativním příkladem může být program, který probíhá dvakrát týdně ve Vysočánku. Během programu lektorka – pedagožka cíleně rozvíjí schopnosti a dovednosti dětí úměrně jejich věku. Prostředí je velmi podobné mateřské škole. Maminky jsou po celou dobu přítomny, jsou povzbuzovány k tomu, aby dětem nepomáhaly, jen je podpořily a dodaly jim odvahy. Mezi rodiči je dle slov lektorky Anny tento program oblíbený a sama k tomu říká: „*Oni aspoň vidí, jak to ve školce je a co by děti měly umět. Někdy jsou překvapení, že děti třeba neumí stříhat, a tak se pak ptají, jak to trénovat a já jim třeba doporučím nějaký video nebo i dávám na facebook ty tipy, co s dětma dělat, než jdou do školky.*“ Sama lektorka je dobrovolnicí a vede tuto aktivitu jednou týdně. Program tohoto typu chybí jen v Klubku, které programovou skladbou vybočuje i v jiných oblastech.

Dopolední program v Klubku probíhá ve dvou rovinách. Dvakrát týdně mohou děti navštěvovat tzv. školičku, kde však rodiče nejsou přítomni. Nejedná se o akreditovanou dětskou skupinu, po právní stránce jde o hlídání dětí. Aktuálně tento program navštěvuje 8 dětí. Paralelně probíhá klub pro děti v domácím vzdělávání, kde jsou děti do deseti let a jedná

se zejména o děti hovořící jiným než českým jazykem. Tyto děti mají přístup i do odpoledních družin a kroužků.

Zbylé dny v týdny patří dopoledne pohybovým aktivitám pro rodiče s dětmi. Obdobný program v různých variacích také probíhá ve všech centrech. V Klubku ale supluje podpůrné skupiny, což je nezvyklé. Vzhledem k tomu, že v tomto centru není jinak možnost se neformálně setkávat, je po cvičení ponechán prostor pro dotazy na lektorku, volnou hru dětí a rozhovor maminek. Na dotaz, proč v programu chybí jinak všeobecně oblíbené prvky, vedoucí Dana odpovídá: „*V tom městě větším je to jiný, ty maminky jsou takový líný, daleko radši jdou na připravený program, než aby samy něco organizovaly. S miminkama jsou rádi, že je tam ten lektor, že se mají o koho opřít, kdo tomu rozumí.*“ (Dana, Klubko) Představa, že by někdo přišel do herny „jen tak“ bez předem připraveného programu, ji připadá úsměvná a dodává, že na venkově to asi stačí, ale ve městě je náročnější klientela.

V ostatních centrech jsou právě podpůrné skupiny jedním ze základních kamenů socializace žen i dětí. Velmi rozvinutým prvkem jsou v Heřmánku. Dle slov koordinátorky vznikají z aktivity klientů spolku, kteří se tak stávají dobrovolnými konzultanty. Tematické zaměření těchto skupin je velmi široké, od meditačních aktivit a jógy, přes bubnování pro rodiče s dětmi až k podpůrné skupině pro rodiče s dětmi, která zprostředkovává vzájemnou pomoc mezi rodiči. Poslední zmíněná skupina umožňovala rodičům díky vzájemnému hlídání dětí lépe sladovat rodinný a pracovní život.

Ve Vysočánku rovněž funguje několik skupin. Podpůrná skupina nošení je rozcestníkem pro prvorodičky, díky kterému mohou najít zkušenější rádkyni v nejrůznějších oblastech (látkové pleny, bezplenková metoda, dětský spánek, kojení, porod, cvičení po porodu...) Skupiny se účastní laktační poradkyně nebo dula a spolu s lektorkou velmi citlivě a přirozeně otvírají témata, na která poté ženy diskutují a sdílí své zkušenosti.

Další skupina, která zde přirozeně vznikla, je podpůrná skupina pro rodiče vícerčat, která je vedena peer konzultantkami – tedy zkušenějšími maminkami dvojčat, které pomáhají méně zkušeným zvládnout náročnou péči o děti.

V centru Nebe je v rámci dopolední herny připraven nejen program pro děti, ale je přítomna sociální pracovnice, která se rovněž snaží otvírat témata, jež mohou přichozí ženy trápit, ale tato aktivita připomíná spíše přednášku s besedou, kterou je potřeba formálně zvládnout. Je však nutné zmínit, že zde probíhá setkávání nastávajících maminek s porodní

asistentkou, doulou a laktační poradkyní v jedné osobě, kde je ponechán velký prostor vzájemnému sdílení a atmosféra je velmi přirozená a uvolněná. Neformální svépomocné skupiny pak vznikají již mimo centrum, když ženy před porodem navázané vztahy často udržují dále. To je ostatně trend, který lze pozorovat i jinde.

Různé varianty podpůrných a svépomocných skupin, které byly v centrech pozorovány, ne vždy naplňovaly ideu, se kterou o nich koordinátorky hovořily. V profesionalizovaných centrech byly tyto aktivity spíše formální. V centrech, kde se do těchto aktivit zapojují peer konzultanti a dobrovolníci je nálada uvolněnější, ženy se více zapojují, obracejí se na konzultantky dlouhodobě. Důležitá je osoba lektora, která jemným způsobem určuje směřování diskuse, předkládá témata a aktivizuje ženy dodáním sebedůvěry a případně doporučením adekvátního odborného poradenství. To chybí v nejmenších dvou centrech, která jsou sama o sobě svépomocnými skupinami, ale poskytují svým členkám pouze laické doprovázení se všemi jeho riziky.

Také schopnost dvou nejmenších center poskytnout nebo zprostředkovat poradenství je velmi omezená. Pokud daný problém dokáže ze své odbornosti řešit některá z členek, je poradenství neformálně poskytnuto, ale v jiných případech jsou ženy odkázány na jiné centrum nebo organizaci.

Vysočánek i Heřmánek mají k dispozici vlastní sociální pracovnice s dobrým přehledem o možnostech poradenství. Nutno říci, že je to však spíše souhra náhod, protože obě koordinátorky jsou zároveň sociálními pracovnicemi a nepředpokládá se, že by v centru zůstaly dlouhodobě. Díky nim se však centrům daří naplňovat poptávku po osvětě a spolupracují např. s Úřadem práce, probíhají besedy se zaměstnanci OSPOD na poptávaná témata, jako je rozvod rodičů, postavení samoživitelek a výživné. Tímto způsobem centra přesahují do oblasti sociálních problémů ve společnosti a mohou hrát roli v oblasti sociální prevence.

Mateřské centrum Nebe má v ohledu poradenství velmi propracovaný systém, k dispozici je sociální pracovnice, preventistka, centrum spolupracuje s místní základní školou a důležitou roli hraje i personální propojení centra s tzv. romským projektem. Netradiční a efektivní způsob poskytování poradenství a prevence je klub Otazník i aktivita Promluv pohybem. Rozvinuté a snadno dostupné poradenství jsou jistě umožněny zázemím a zdroji zřizující organizace a celkově sociálním zaměřením centra.

Zcela odlišným způsobem k této oblasti přistupuje centrum Klubko. Vzhledem k absenci odborného vzdělání zaměstnanců, je poskytováno poradenství laickým způsobem, případně je předán kontakt na externí odborníky, kteří však na centrum nemají žádnou vazbu. Souvisí to jistě s jistou nevolí posunout se k sociální službě. V některých jednotlivých případech spolupracuje centrum s OSPOD a dětskými lékaři, ale je to neoficiální spolupráce. Jedná se hlavně o snahu zapojit ženu, dítě, nebo celou rodinu do komunity. Vedoucí míní, že nejefektivnější je právě vytrhnout tyto jednotlivce z prostředí, které je stahuje ke dnu a nabídnout alternativu, a přitom zachovat program dostupný pro širokou veřejnost. Nutno podotknout, že i v těchto případech je postupováno laicky, bez supervize, či plánu.

Centrum přitom provozuje klubovnu, která naplňuje charakteristiky nízkoprahového zařízení. Sama vedoucí se tomuto označení ale brání: *„My už jsme se dřív rozhodli, že nechceme akreditovat žádnou sociální službu, protože pak se značně změní klientela. ...My chceme zůstat v oblasti primární prevence.“* Dává přednost označení kreativní dílna. Zdůrazňuje, že obsluha nemá ambice zde vytvářet nějaký program, spíše poradit s konkrétní aktivitou. Běžnými hosty jsou zde klienti z jiných programů centra a jejich přátelé nebo rodina, úplně cizí lidé přicházejí zřídka. Vedoucí také zdůrazňuje, že pro ni je zásadní enviromentální rozměr tohoto projektu. Občerstvení je částečně lokálního původu a částečně s označením fair trade.

Komunitní práce

Podkategorie: spolupráce s jinými organizacemi, orientace na širší rodinu, orientace na lokální komunitu, vznik nové komunity

(kódy: společný projekt s jinou NO, komunitní plánování, komunitní práce se seniory, komunitní práce s rodinami, komunitní práce s dětmi, mezigenerační propojení, akce pro veřejnost, rozvojový projekt, komunitní služba, propojení s životem mimo centrum, vztahy mezi návštěvnicemi, klima skupiny)

Tato kategorie se prolíná s ostatními, ale skrze ni je možné dokumentovat, jak odlišně centra přistupují ke své lokalitě a jak také vnímají svou cílovou skupinu.

V případě centra Malíček a Paleček nelze hovořit o komunitní práci. Spolupracují s místními školskými zařízeními a nemají vazby na další neziskové organizace. V případě Malíčku vznikla v rámci lokality nová komunita žen, která se postupně rozšiřuje. Pořádáním akcí se daří aktivizovat další ženy, které se zapojují do dalších příprav a organizování. Vazby mezi nimi se posilují, dochází k vzájemné výpomoci, ženy mezi sebou obchodují s dětským oblečením i drobnými službami služby (např. finanční poradenství, různé kosmetické služby, zakázkové šití, zakázková výroba dekorací atd.) Potenciál pro záměrné rozvíjení komunitní práce zde jistě je, ale chybí podpora obce i know-how.

V Palečku se lokalita a komunita překrývají. Uzavřenou lokální komunitu rozvíjejí spontánně, při akcích pro veřejnost zapojují celé rodiny. Existence centra je vnímána jako služba komunitě, která poskytuje prostor pro aktivní trávení volného času a prevenci sociálních rizik.

Centrum Vysočánek působí ve větší obci a ženy, které do něj přicházejí, se obvykle osobně neznají. Podle koordinátorky mezi nimi přirozeně vznikají silné vazby, které v budoucnu ovlivňují i např. volbu mateřské školy, základní školy, ale i návrat do zaměstnání. Postupně se propojují celé rodiny, dochází k výměně dalších kontaktů, ženy mezi sebou rovněž obchodují. Neformálně funguje komunitní hlídání dětí, kdy jedna z žen dohlíží na děti při programu centra a druhá si odchází vyřídit, co potřebuje.

Koordinátorka vidí problém v tom, že se jí nedaří propojovat jednotlivé členy mezi sebou. Je běžné, že jednotlivé skupiny žen navštěvují pouze svůj program a ani dobrovolnice

se navzájem neznají. Toto by chtěla změnit a ženy více propojit, aby se zlepšila komunikace a zefektivnil celý chod organizace. Opět naráží na nedostatek času i know-how.

Vysočánek spolupracuje s dalšími organizacemi na úrovni komunitního plánování. Jeho koordinátor se aktivně zapojuje do zlepšování vztahů s ostatními organizacemi, které sídlí ve stejné budově jako Vysočánek. Aktuálně společně plánují využití přilehlého pozemku a jeho přebudování na komunitní zahradu a vybudování parkovacích míst pro invalid a rodiče s dětmi.

S ostatními organizacemi ve městě je centrum v kontaktu, pořádají společné akce, např. se benefiční běh spolu se skauty, ale i tradiční veletrh neziskových organizací Tady neziskovky, který po mnoha letech z iniciativy žen z Vysočánku opustil prostory zúčastněných organizací a přesunul se do centra města, kde se přeměnil do podoby jarmarku.

Koordinátorka také vyzdvihuje spolupráci s organizací Síť pro rodinu, díky které začínají o své členy více pečovat a nabízet jim vzdělávací aktivity a semináře. Členství v této organizaci hodnotí pozitivně. V období nouzového stavu na jaře roku 2020 skrze Síť pro rodinu čerpala informace, ujistěovala se při opětovném otevírání herny, zda neporušuje žádné nařízení. V době karantény také členky absolvovaly první online semináře a podle slov koordinátorky to bylo pro všechny přínosné nejen proto, že načerpaly nové informace, ale i proto, že měly pocit, že „něco dělají“. Skrze tuto organizaci se pracovnice centra propojují s kolegyněmi z jiných center a vznikají nové vazby, sdílení a společné aktivity, které jsou přínosem pro všechny.

Heřmánek je také městským centrem, kde se setkávají lidé s podobnými zájmy. I zde probíhá svépomocné hlídání dětí a mezi návštěvnicemi vznikají blízké vztahy. Oproti jiným centrům je zde rozvinutá spolupráce s dalšími organizacemi na úrovni každodenních aktivit. Různé vzdělávací aktivity jsou pořádány ve spolupráci s Koalicí nevládek Pardubicka, kde KONEP dodává lektory a centrum poskytuje prostory a hlídání dětí.

V Heřmánku je v centru zájmu celá rodina a v nabídce má i mnoho aktivit zacílených na všechny generace, ať už je to pravidelné pořádání výletů i pobytových zájezdů spolu s organizací Aktivní přístup k životu (APŽ), která se zabývá prací se seniory. V praxi zde skutečně dochází k propojování celých rodin napříč generacemi. *„Někteří ti senioři s námi jezdí i na tábor, protože s sebou berou vnoučata třeba, ale jinak mají svoje akce. My je třeba*

oslovíme, nebo nám pomáhají, když máme nějaký společný akce, to máme třeba Mikuláše, tak nám jdou pomoci.“ (Milena, Heřmánek)

Ač je Heřmánek centrum s velmi rozvinutou nabídkou služeb, která se pružně přizpůsobuje potřebám komunity, stojí v současné době na prahu zániku. Koordinátorka hovoří o tom, že v současnosti odrůstají děti neaktivnějších členů spolku a ona sama přiznává, že malá podpora města a výpověď z nájmu ji berou sílu pokračovat. V závěru rozhovoru přiznává, že uvažuje o změně celého formátu fungování a hledá cesty propojení s jinou organizací, která by pomohla nést organizační a administrativní břímě.

Komunitní práce v centru Nebe je skládačkou několika programů. V rámci heren pro matky s dětmi, ale i během předporodní přípravy jsou ženy podporovány ve vzájemné pomoci a sdílení. Program „Ségra, pomoz mi.“ přispívá ke zlepšování klimatu v místní základní škole. Děti rozvíjí vzájemné vztahy, nacházejí oporu u starších kamarádek a ty zase rozvíjí své sociální citění.

Vedoucí Veronika hovoří i o programu „Babičko nauč mě.“, který od roku 2019 z důvodu nedostatku finančních prostředků již neprobíhá, ale ve své době byl velmi úspěšný. Některé seniorky, podle jejích slov, pak docházely i do dopoledních heren, předčítaly dětem pohádky, nebo pomáhaly s dohledem nad dětmi, aby se maminky mohly věnovat jiné činnosti, např. vyslechnout přednášku, nebo si v klidu popovídat.

Centrum pořádá i mnoho akcí pro širokou veřejnost a jeho činnost v tomto ohledu silně ovlivňuje zřizovatel. Na druhou stranu, se vedoucí ostře vymezuje proti tomu, že by se na akcích centra propojovaly skupiny návštěvnic centra a klientů z Romského projektu. Aktivity obou institucí jsou sice propojeny personálně, ale vedoucí několikrát opakuje: „*Né, to oni mají svoje na Romském projektu, to je akce centra, tam oni nejdou.*“ (Veronika, Nebe)

Diametrálně odlišným způsobem, než ostatní centra se k této problematice přistupuje v Klubku. Komunita zde při vysoce organizovaných programech nevzniká, vzhledem k velikosti města se návštěvnice obvykle neznají. Komunitní projekt, který je aktuálně realizován, se týká dětí z odpolední družiny a kroužků. Na kroužek mohou přijít děti, které družinu nenavštěvují, ale programu se mohou účastnit i dospělí a mládež. Podle slov vedoucí se často jedná o rodinné příslušníky a kamarády družinových dětí. Na těchto kroužcích se tak seznamují a propojují celé rodiny.

Díky orientaci centra na cizí jazyky a environmentální oblast je centrum vyhledávaným cílem pro nejen pro bilingvní rodiny z širšího okolí, dokonce i z krajského města, kde podobná služba chybí. Návštěvníci přinášejí do centra mnohé neotřelé nápady a podílí se třeba na populárně naučných přednáškách. Podle slov vedoucí zde existuje komunita lidí s podobným světonázorem, kteří společně pořádají různé akce, výlety, tvořivé dílny apod. V letních měsících jsou pořádány „Fér snídaně“ formou pikniku v místním parku, přičemž cílem je jednak rozpoutat diskusi o původu potravin, ale také podpořit lokální výrobce.

Vedoucí poznamenává, že většinu těchto akcí nijak nepropaguje, protože zde vytvořená komunita je uzavřená. Noví lidé sem vstupují na pozvání někoho z členů jako do exkluzivního klubu. Nedá se tedy hovořit o práci pro lokální komunitu.

4.4 Shrnutí výzkumu

Po návštěvách zkoumaných center, bližším seznámení s jejich programovou náplní, vizí i cílem a mnoha rozhovorech se zaměstnanci, dobrovolníky i návštěvníky se podařilo vytvořit komplexní pohled na každodenní realitu těchto organizací. V kontextu získaných dat lze říci, že každá z těchto organizací je unikátem a k problematice nabízených služeb přistupuje jiným způsobem.

Nejmenší organizace, MC Paleček a RC Malíček, cílí především na volný čas matek na rodičovské dovolené a socializaci dětí před nástupem do mateřské školy. Tato centra nemají ambice svou nabídku rozšiřovat, ani profesionalizovat. Těhotné ženy a ženy na mateřské dovolené zůstávají na okraji zájmu, centra nejsou schopna poskytnout ani zprostředkovat jim odborné poradenství. Členky těchto spolků mají ale dobrý přehled o dění v okolí a jsou schopné doporučit organizaci, kde lze požadovanou službu zajistit.

Velký potenciál má v těchto organizacích rozvíjení komunity. Důležitým ukazatelem je zde podpora obce. Ve srovnávaných centrech vidíme jednak silnou podporu v malé obci, kde centrum získalo prostory a přístup k vybavení základní školy. S takovou podporou se dobrovolnice, které se o centrum starají, mohou věnovat přípravě programu, který je atraktivní a přiměje ženy s dětmi vyjít z izolace domova. Na výlety a příležitostné venkovní akce dokáže centrum přilákat i rodiny s většími dětmi. Oproti tomu v Malíčku, kde dobrovolnice stále řeší, kde se sejit a jak zajistit program s minimálními náklady se často sejdou jen organizátorky. Prostory a prostředí nejsou přizpůsobeny malým dětem, což některé odrazuje.

Vzhledem k tomu, že v těchto organizacích pracují pouze dobrovolníci – laici, nelze hovořit o „práci s dobrovolníky“ v tom smyslu, že by za svou činnost měli přístup k nějakým výhodám, vzdělávání, či supervizi. Jedinou zpětnou vazbou pro jejich činnost je návštěvnost programu. Centra nemají ambice se profesionalizovat a samy organizátorky činnosti považují svou činnost za zpestření vlastní rodičovské dovolené. Podpora obce je zde opět zásadní. Dobrovolnice v centru Paleček říkají, že by byla škoda nevyužít možnost scházet se, když materiální zázemí v obci je. Oproti tomu ženy z druhého centra vyjadřují svou frustraci a nejistotu pokračování v činnosti centra po jejich návratu do zaměstnání, když centrum nedisponuje vlastními prostory.

S tím souvisí i otázka financí. Ani jedna z organizací nežadá o dotace. V MC Paleček to není třeba, centrum má minimální náklady na provoz, které je schopné pokrýt z členských příspěvků.

V Malíčku by o dotace požádat chtěli, ale organizátorky přiznávají, že vlastně neví jak na to a čas, který mohou věnovat centru, raději využijí na přímou činnost s dětmi. Jsou zde zřejmé obavy z administrace a také nejistota zázemí, která by mohla velmi zkomplikovat realizaci dotovaného programu.

Ostatní centra mají širokou nabídku služeb pro ženy s dětmi nejrůznějšího věku. V programu se nezapomíná ani na těhotné a matky v šestinedělí. Předporodní kurzy jsou běžnou součástí programové nabídky, při centrech působí laktační poradkyně, doly i porodní asistentky.

V mateřských centrech Vysočánek a Heřmánek jsou tyto služby více komunitní. Ženy, které se seznámí na předporodních kurzech, se do centra častěji vrací jako dobrovolnice, navštěvují i jiný program a vznikají zde svépomocné skupiny, které v pravdě plní funkci prevence sociální izolace. Ženy se obrací zpět do skupiny, pokud se vyskytnou problémy. V programu je více prostoru pro neformální setkání žen s různě starými dětmi i maminek s miminky. Podle slov koordinátorek těchto center se ženy radí nejen mezi sebou, ale navracejí se na další programy a využívají služeb po celé roky. Tato centra cílí hlavně na rodiny s nejmenšími dětmi a kladou si za úkol nejen vytržení matek z izolace, ale také jejich rozvoj a vzdělávání.

V centrech v Nebe a Klubko, která jsou profesionalizovaná a aktivity jsou rozmanitější a tím zřetelněji oddělené, navštěvují předporodní kurzy ženy jako službu, která pro ně končí porodem. Pokud zde vznikají svépomocné skupiny, není tomu tak přímo v centru. Vedoucí center se shodují na tom, že jejich kapacita je tak vyčerpána, že není prostor pro podporu neformálního setkávání žen s miminky. Žena v těchto dvou případech odchází z centra po skončení předporodního kurzu s vědomím, že se může přes centrum obrátit na laktační poradkyni, ale k aktivní návštěvě centra se může vrátit až s minimálně tříměsíčním dítětem, a to na cvičení.

Z pohledu cíle aktivit nejrozvinutější centra paradoxně na čerstvé matky myslí nejméně. Těžiště jejich činnosti se pozvolna přesouvá od předškolkových dětí směrem k dětem starším, potažmo celým rodinám.

Dalo by se říci, že komunitní práce ve středně velkých centrech probíhá intuitivně. Tím, že vztahy mezi návštěvnicemi a organizátorkami jsou velmi blízké, jejich společné cíle se obvykle formulují při neformálních setkáních. Velkou výhodou jsou zkušené koordinátorky, které mají potřebné kontakty a jsou schopné komunikovat požadavky a přispívat tak k řešení problémů a dosažení požadavků komunity.

V profesionalizovaných centrech je komunitní práce realizována skrze naplánované projekty, kde se lektorky a organizátorky snaží propojovat různé skupiny, vtahovat do dění celé rodiny, ale cíle jsou zpravidla nastaveny svrchu a předem. Komunitní práce je zde chápána ve smyslu formování komunity a utužení jejich vztahů a posílení mezigeneračních kontaktů. V těchto dvou případech se jedná o odlišné typy komunit. Středně velká centra se soustředí spíše na komunitu matek, profesionalizovaná centra na prohloubení vzájemných vztahů všech v dané lokalitě.

Mateřské centrum Vysočánek a Heřmáněk jsou silně závislé na práci dobrovolníků. Přesto není práce s nimi nijak systematická. Obě organizace využívají nárazových nabídek ke vzdělávání, ale v každodenním provozu není práce dobrovolníků nijak řízena, kontrolována, není jim poskytována supervize, ani cílené vzdělávání. Dobrovolnice v centrech vnímají své působení jako zpestření svého volného času, možnost seberozvoje, nebo prostě nutnost, protože služba, kterou pomáhají poskytovat, není jinak dostupná, a toto je cesta, jak ji zajistit i pro vlastní dítě. Často se zde stírá hranice mezi lektorkami a klientkami, protože si v rámci různých aktivit ženy tyto role vyměňují.

V centru Nebe i Klubku nehrají dobrovolníci téměř žádnou roli. Všechny aktivity jsou zajištěny profesionálně, což nutně nemusí přinášet vyšší kvalitu. Srovnáme-li vzdělání lektorek – dobrovolnic a profesionálek, ukazuje se, že dobrovolnicemi jsou často ženy s pedagogickým, sociálním či odborným vzděláním. Nárazové využívání několika dobrovolníků při akcích pro veřejnost sice obě organizace provozují, ale s dobrovolníky jinak vůbec nepracují a nevidí k tomu důvod. V centrech je tak jasná hranice mezi lektory a klienty.

Zajištění provozu center s větším poměrem dobrovolnické práce není finančně tolik náročné a tato centra jsou schopna překlenout i dílčí období bez přidělených dotací. Důležitá je pro ně ovšem podpora obce, od které mají často prostory zapůjčené bezplatně. Obce tak mají nad těmito organizacemi poměrně velkou moc a v případě ukončení podpory ze strany města by tato centra nejspíše velmi rychle zanikla.

Profesionalizovaná centra jsou na dotacích závislá, i když na příkladu Klubka lze pozorovat, že se centrum snaží co nejvíce diverzifikovat své příjmy a eliminovat tak nejistotu získání dotací.

Je – li něco společné všem centrům, které nějakou formu dotace čerpají, pak je to administrativní zátěž. Jedna z respondentek shrnuje situaci, kterou podobně popisovaly ve všech navštívených centrech: *„Přišla jsem sem pracovat s dětma, ale to je pořád něco potřeba...prostě musí se o nějaký dotace žádat. A pak najednou sedíte zavalená papírama,*

vůbec nevíte, co s tím. Každá žádost se dělá jinak, každý vyúčtování má jiná pravidla. Moje první vyúčtování mi vrátili snad desetkrát.“

Koordinátorky se také shodují v tom, že o dotace MPSV z titulu Rodina je v praxi velmi špatně použitelná. Vzhledem k nutnosti v daném roce realizovat program a zároveň prvních několik měsíců nevědět, zda je dotace přidělena a na samotné prostředky pak čekat až do poloviny roku, je vskutku ošemetné.

Z celé popsané situace plyne problém s vedením účetnictví, které je nad možnosti laiků v oboru. Na financování účetních služeb však dotaci zpravidla čerpat nelze. Takových problémů jsou ušetřena centra zřízená jinou institucí, avšak i tam je administrativy velký objem, jak bylo popsáno na případu centra Nebe.

V záplavě administrativních úkonů v centrech často už nezbývá prostor na propagaci, která by mohla o jejich existenci a službách informovat širší okolí a přilákat ženy, které jsou osamělé. Centra obvykle používají jako propagační kanály facebookové profily a stránky, kde odkazují na svůj web. Některé akce centra záměrně nepropagují, protože jejich kapacita je omezená a je určená pro stálé klienty. Dalo by se říci, že pro ženy, které do centra nepřivede kamarádka, může být obtížné zjistit, že organizace existuje a jaké poskytuje služby.

5. Diskuse

Jaká je tedy sociálně pedagogická realita zkoumaných mateřských center? Lze říci, že potenciál těchto organizací je v tomto směru velký a využitý jen částečně. Každá organizace disponuje odlišnými podmínkami, a proto i míra využití tohoto potenciálu je různá. Přesto lze rámcově popsat, kde jsou nejmarkantnější limity.

Ve všech navštívených centrech byla i přes rozdílné materiální zdroje přátelská atmosféra, i když v nejmenším a nejmladším centru není prostředí nijak přizpůsobeno rodinám s malými dětmi. Materiální prvky, které pomáhají vytvářet příznivou atmosféru, jsou zde velmi slabě zastoupeny. Organizátorky zde vydávají velkou energii na zpříjemnění společných setkávání a tato jejich snaha přichází částečně vniveč vinou nedostatečného zázemí. Materiální stránka prostředí je v tomto případě velmi slabá, ale sociálně psychická stránka je silně podnícena touhou a vůlí se setkávat, navzdory nedostatkům. Tomuto odpovídá i zjištění Junové a Krause. Zastoupení sociálně – psychologických prvků je na vyšší úrovni než ve velmi dobře vybavených mateřských centrech. (Junová 2018, s. 49) Za zmínku stojí, že i v jiných centrech, která začínala s malou podporou, nebo překonávala obtíže, se setkáváme s tvrzením, že v té době byly členky neaktivnější a ženy spojovalo společné úsilí směřující k vytvoření přívětivého prostředí. Nedostatečné prostředí zde motivuje ke společné akci. (srov. Kraus 2014, s. 75)

V přátelské atmosféře mateřských center byla očekávaná aktivita peer to peer konzultantek, ale ukázalo se, že praxe je jiná. V rozvinutých profesionalizovaných organizacích je jejich role mizivá. Program je úzce zaměřen na skupiny klientů v podobné situaci a veden profesionály. Naplno se zde projevila závislost na financování, které směřuje k poskytnutí profesionální služby. Můžeme zde pozorovat posun „*od neziskové funkce k funkci komerční a od sociální funkce k funkci kulturní.*“ (Kaplánek 2013, s.44) Podle Kaplánek tak animační aktivity opouštějí základy tkvící v sociální pedagogice a otázkách lokálních potřeb a posouvají se ke zvýšení úrovně a rozšíření spíše kulturních aktivit. V praxi toto lze pozorovat v profesionalizovaných centrech. Sociální animace ve smyslu „*poskytování prostoru k prožití zkušeností, v nichž účastníci dosáhnou vyšší úrovně seberealizace, sebevyjádření a sounáležitosti ke skupině*“, zde ustupuje (Kaplánek, In: Činčera na kol., 2009) a centra nemají ani ambice k provozování sociálně kulturní animace jako zapojení širokých vrstev obyvatelstva do aktivního vytváření kultury. (Junová 2018, s. 48)

V menších centrech, kde, jak jsme viděli, existují svépomocné skupiny, tento typ podpory existuje, ale má své zásadní limity. Nebylo zaznamenáno, že by lektorky a dobrovolnice z řad klientů byly cíleně vzdělávány, byly jim poskytovány supervize, nebo byla jejich činnost koordinována. V praxi jsou těmto ženám pouze vyhrazeny vedením centra časy, kdy mohou prostory se svou skupinou využívat.

Problematické je vymezení role dobrovolnic. Návštěvnice je mohou vnímat jako odborníky, což vykazuje mnohá rizika. Tyto konzultantky prezentují své názory a zkušenosti, které mohou být v rozporu s tím, co daná žena potřebuje. Může docházet ke snižování kompetencí klientek, vnučování vlastního názoru a vytváření pocitu, že žena v něčem selhala. (Vávrová 2012, s. 78) Vedoucí pracovníky mateřských center dobře popisuje definice animátora v tom smyslu, že nejednají z pozice nadřízeného, ale jsou spíše moderátory skupinových procesů, při kterých podporují participaci členů skupiny a pomáhají odhalit a uvolnit jejich skrytý potenciál. (Kaplánek 2013, s. 18) Jejich odbornost a schopnosti zůstávají stranou a jsou zastíněny nadšením a ochotou pracovat. Nároky na tyto dobrovolnice jsou nízké, koordinátorky neumějí pracovat s jejich motivací a nejeví o to zájem.

Podobně problematicky můžeme vnímat doprovázení. Jeho poradenská složka je ve většině případů naplněna externími odborníky. Jen ve dvou případech přímo v centru působí sociální pracovníce. V ostatních případech lektorky ani koordinátorky neměly přehled o tom, kde hledat sociální pomoc, nevěděly o pověřených pracovnících obecních úřadů, na které se lze při hledání pomoci obracet. V tomto ohledu neprobíhají ani výchovně vzdělávací aktivity, které by ženám pomohly zorientovat se v informacemi přeplněném virtuálním prostředí, kam se pro radu mohou uchýlovat.

Podporu, která je druhou důležitou složkou doprovázení, je obtížnější poskytovat ve velkých organizacích se složitější strukturou. Tím, že tyto organizace mají velký záběr a širší klientelu, vztahy jsou odosobněné, obzvláště ve směru k nově přichozím. To způsobuje, že lektorky nevědí, že žena podporu potřebuje a ženy samy o ni nemají v nabitém programu prostor požádat. V menších, lokálních organizacích ženy lépe komunikují, častěji se setkávají na různých typech programu a často je sama koordinátorka přítomna na většině aktivit, takže má dobrý přehled a prostor se s klientkami lépe poznat.

V oblasti nezbytné pomoci jsou centra bezzubá. Nemají personální ani materiální zdroje a kapacity, aby mohly přímo řešit závažnější potíže. V případech, kdy žena potřebuje pomoc,

mohou ji pouze doporučit, kam se obrátit. Centra nejsou sociální službou a těžiště jejich aktivit je v primární prevenci. Cokoli nad rámec prevence centra neřeší a podle slov koordinátorek ani řešit nechtějí. Jejich cílem je primárně rozbít izolaci matek v domácnostech.

Komunitní péče ve velkých centrech není – komunity jsou uměle konstruované, lidé se vzájemně nesetkávají napříč programy. V profesionalizovaných organizacích vedle sebe existují oddělené skupiny, v jejichž rámci mají členové nadstandardní vztahy, ale také skupiny ryze klientské, kam lidé přicházejí pouze na danou aktivitu, kterou konzumují zákaznickým způsobem. Problémem při realizaci komunitní práce může být její opomíjení v minulosti a systémové podhodnocení. (Šťastná 2016, s. 27) Organizace, jako jsou mateřská centra, která by mohla být dobrou platformou pro její realizaci, jsou v tomto směru uvězněny v projektech sepsaných tak, aby centra získala dotace.

V menších centrech je komunita postavena na skupinách dobrovolníků, kteří strhávají k participaci další ženy. V těchto centrech se koordinátorky snažily podpořit vztahy mezi různými skupinami návštěvníků při různých akcích určených primárně pro členy, nikoli pro širokou veřejnost. Kaplánek vidí budoucnost komunitní sociální práce právě v tomto typu animace „*Komunitní pracovník by měl mít kompetence animátora, který je pro své klienty povzbuzovatelem, mediátorem, a je – li třeba, také organizátorem.*“ (Kaplánek 2013, s. 30)

Malá centra nestojí u zrodu komunit, jsou naopak jejich produktem. Výsledkem společného snažení skupiny žen, které se znají ze sousedství a prostřednictvím svých neformálních vůdčích osobností zformulovaly své požadavky, je založení centra jako prostoru pro setkávání a oživení kulturního a společenského života. (Kraus 2014, 195)

Jak je patrné, provoz mateřského centra je na počátku obvykle zvládnutelný dobrovolnickou činností skupiny nadšených žen. Pokud centrum naplňuje potřeby členek a klientek, nemusí se nutně dál rozrůstat. Pakliže je však ze strany návštěvnic vyvíjen tlak na větší rozmanitost aktivit, jsou centra nucena expandovat. Podléhají do jisté míry tržnímu prostředí, kdy jsou v konkurenci nucena přinášet atraktivnější program a komplexnější služby nejen pro ženy na mateřské a rodičovské dovolené. Přirozeně se tak jejich záběr rozrůstá, obvykle stejným tempem, jakým rostou děti aktérek a mění se jejich zájmy. Centra se tak v určitém bodě dostávají do situace, kdy provoz není zvládnutelný dobrovolnický, a jsou nuceny se profesionalizovat. To, bohužel, může přinést odklonění od původního záměru.

Podpora a rozbití izolace žen, které jsou s dětmi v domácnosti, se často dostává na okraj a je zastíněna množstvím jiných, atraktivnějších a uživatelsky příjemnějších aktivit. V praxi se setkáváme s tím, že plánovat aktivity pro děti, které chodí a mluví je daleko zajímavější, než přitáhnout do centra dění těhotné ženy a matky s nemluvněty, které jsou izolací ohroženy nejvíce.

Je také zřejmé, že pracovnice center nutně tíhnou k přizpůsobování programu sobě a svým dětem na míru. V souvislosti s tím, jak jejich vlastní děti rostou, omezuje se nabídka pro těhotné a ženy s miminko a rozšiřuje se nabídka aktivit pro větší děti.

Z výše uvedeného je patrné, že v každém ze sledovaných center je oblast problémů, které lze eliminovat činností sociálního pedagoga. Velkou skupinu problémů tvoří financování a manažerské činnosti. To jsou oblasti, ve kterých chybí organizátorkám kvalifikace nejpálčivěji. Otázky spojené se získáváním financí je nutné řešit komplexně. Začínají tedy již u vytipování smysluplných a pro danou lokalitu aktuálních problémů a nabídnout prevenci v podobě atraktivních aktivit. Zde musí centrum efektivně komunikovat s vedením dané obce, kraje, případně dalšími možnými zdroji financování. Zdroje financování ze soukromého sektoru nemusí být zanedbatelné. Jako dobrá praxe se projevilo např. zasílání dětmi vyrobených novoročenek do firem spolu s žádostí o finanční či materiální dar, které jedno z center pravidelně provozuje.

Samostatnou kapitolou je nalezení vhodného dotačního titulu, podání žádosti a související administrace. V této oblasti je poměrně složité se zorientovat, mnohé problémy se u prvožadatelů objevují v průběhu podávání žádosti, někde však až při vyúčtování. Znalosti potřebné ke zdárnému získání a vyúčtování dotace většina žadatelek nemá a vše se učí za pochodu. Odborná pomoc je v tomto ohledu málo dostupná, případně nad finanční možnosti center. Vhodným řešením může být zapojení se do některé z podpůrných organizací, např. Síť pro rodinu, nebo Koalice nevládek Pardubicka, které svým členům poskytují poradenství a právní servis.

Popsaný systém financování center skrze dotační tituly MPSV je velmi nepřehledný a komplikuje již tak složitou práci v centrech. Jak bylo popsáno, nedá se na toto financování při plánování aktivit plně spolehnout, ale program musí být konstruován s ohledem na možnost získání dotace. Také je třeba si uvědomit, že v tomto dotačním programu nelze žádat zdroje na realizování volnočasových aktivit, které se však ve sledovaných centrech ukázaly jako

efektivní způsob prevence. Zde je nutné vyvíjet politický tlak spolu s ostatními organizacemi na změnu tohoto systému.

Druhou oblastí problémů je práce s dobrovolníky. Začlenění a aktivizace žen by měla být jednou ze základních hodnot pro mateřská centra, přičemž jejich program klienti zvláště profesionalizovaných center jen konzumují a nedochází k jejich aktivizaci. Tento problém může řešit doplnění stávajícího programu o podporu svépomocných skupin, moderování diskuse a animační aktivity. Uspokojivě si v tomto bodě vede jedno z navštívených center, kde jsou ženy přicházející na předporodní kurz zvány na cvičení pro těhotné a naopak. Během kurzu jsou ženy seznámeny s celou škálou služeb a je jim nabídnuto poradenství. Jsou vyzvány, aby po narození dítěte přišly na setkání příznivkyň nošení v šátku, kde je přítomna i laktační poradkyně. Žena má příležitost zde sdílet své pocity a dostane se jí podpory. Ženy, které navštěvují skupinu pravidelně, pomáhají nováčkům, nabízí k zapůjčení šátky, poskytují podporu a uklidnění. Setkání je citlivě moderováno, ženy jsou povzbuzeny ve svých kompetencích a je jim nabídnuta pomoc. Ženy z tohoto programu se setkávají i v jiných programech, vzájemně si je doporučují a některé z nich časem otevírají vlastní skupiny – aktuálně to bylo pravidelné setkávání rodičů víceročtat a „herna pro miminka“, kdy do herny smí přijít jen rodiče dětí do jednoho roku a v klidné atmosféře si ženy mohou nerušeně povídat a děti mají příležitost k poznávání se navzájem.

Oblast práce s lidskými zdroji je v centrech na okraji zájmu, což je neuspokojivé. V profesionalizovaných centrech mají zaměstnanci příležitosti se vzdělávat, ale sami přiznávají, že toho příliš nevyužívají, protože obvykle jsou to ženy s malými dětmi a zajistit si hlídání je pro ně obtížné. Ve dvou centrech byla zaznamenána aktivita nárazového hlídání dětí právě za tím účelem, aby se jejich matky mohly vzdělávat, pracovat, nebo jít něco zařídit. Nutno podotknout, že i v těchto dvou případech se jednalo o nekomerční službu, kterou si ženy poskytovaly navzájem v rámci svépomocné skupiny bez vnějšího organizování. V jednom z profesionalizovaných center využívají při programech pomoc dobrovolnic z řad seniorů, které dohlíží na děti během vzdělávacích aktivit probíhajících v centru. Je třeba však zmínit, že tato forma nebyla zcela efektivní, protože děti nebyly vždy ochotné hrát si bez maminky pod dozorem cizího člověka a některým maminkám nebylo zcela příjemné děti cizím ženám svěřit.

Péče o pracovníky nebo práce s dobrovolníky jsou činnosti, které se opakují ve všech organizacích a organizace samy nemají vypracovaný ucelený postup, jak by tento proces měl

probíhat, a co by měl obsahovat. Samy koordinátorky tuto oblast nepovažují za důležitou, ale jedním dechem dodávají, že nalézt a udržet zaměstnance/dobrovolníka, je pro ně stále těžší. Vlivem přirozené vysoké fluktuace v tomto odvětví je s podivem, že samy organizace nemají na tuto činnost ucelený postup. V jednom z center předsedkyně spolku uvádí, že když poprvé přišla do centra jako dobrovolnice, předala jí bývalá koordinátorka klíče s tím, že končí, a to bylo vše. Tento extrémní příklad dokumentuje situaci, kdy pracovníce často znova a znova zjišťují správné postupy činností, které pravidelně opakují.

Vytvoření erudovaných návodů na postup v modelových situacích, jako je zaškolení nově přichozích a administrativa s tím spojená by mohlo ušetřit čas, ale i nervy každé začínající koordinátorce. Dlouhodobá práce s dobrovolníky i zaměstnanci může významně přispět k pozitivnímu obrazu organizace, která pak snáze přiláká klienty i potencionální dobrovolníky a zaměstnance z řad žen pečujících o nejmenší děti.

V centrech se pohybují obvykle lidé s hlubokým zájmem o svou práci a opravdovým nadšením. Sledovat však veškeré dění v oblasti sociálních služeb, pomáhajících organizací je nadlidský úkol. Pouze v jednom z center byl k dispozici manuál vydaný Sociálním odborem Pardubického kraje „Jak si poradit v životních situacích,“ po kterém koordinátorka sáhne, pokud hledá organizace pomáhající v konkrétní oblasti. V ostatních centrech koordinátorky hledají na internetu, jen v jednom případě veškeré problémy předávají vlastní sociální pracovníci.

Na závěr je potřeba říci, že péče o ženy v mateřství je ve velkých a středních centrech reprezentována předporodním kurzem. Stojí za ocenění, že nejbližší centrum nabízí místa na předporodním kurzu i svým menším sousedům a spolupráce mezi nimi funguje dobře. Výrazný propad je pak v péči o ženu po porodu, ale i ani samotné téma porodu, šestinedělí není v popředí zájmu center. V této oblasti je vhodné jednak působit osvětově a samotné koordinátorky přesvědčit o důležitosti osvěty v této oblasti. Existuje několik organizací, které se dlouhodobě zabývají tímto tématem a mohou poskytnout dobrou podporu a know-how. Jedná se například o spolek Úsměv mámy, iniciativu Pomáháme si (nejen) v šestinedělí, nebo projekt Komunitní podpora šestinedělek neziskové organizace Rodina v klidu.

Poslední jmenovaný projekt funguje na bázi regionálních facebookových skupin, které představují jakési rozcestníky pro nastávající maminky, ale i platformu pro dialog všech aktérů péče o tuto skupinu. Na Chrudimsku toto propojení zatím chybí, i když v jiných

regionech se osvědčuje a může tedy být příkladem dobré praxe osvěty v této oblasti i funkčním nástrojem pomoci těmto ženám.

6. Závěr

Během realizace výzkumu se osvědčila v úvodu navržená klasifikace center a ukázalo se, že míra organizovanosti a způsob financování, ale i velikost sídla, kde centrum působí a vzdělání lektorů jsou důležité ukazatele jeho efektivity. Také lze konstatovat, že cíle, které by organizace tohoto typu z hlediska sociální pedagogiky měla sledovat, nejsou v popředí zájmu nejvíce organizovaných center a mnohdy lépe plní svou funkci centra svépomocná.

Podklady pro vznik této práce byly sebrány v letech 2019 – 2021. Za toto období prošla některá ze sledovaných center změnami a ve druhé polovině roku 2019, kdy již byla centra obeznámena se záměrem autorky, došlo k navázání bližších vztahů a výpomoci mezi některými z nich. Nejmenší mateřské centrum nabylo právní formu, od staršího nedalekého centra získalo první vlastní majetek v podobě dětského nábytku a jiná dvě centra společně pořádala výlety. V průběhu roku 2020 se podařilo MC Vysočánek získat prostředky na částečný pracovní poměr pro jeho koordinátorku a sociální pracovníci v jedné osobě. Vlivem nečekaných událostí roku 2020 se centra musela částečně přesunout do online prostředí, naučit se pojmát své aktivity jinak (viz doslov).

Obraz mateřských center, který byl načrtnut, vypovídá, že centra velkou měrou naplňují principy volnočasové animace, jak je postuluje Opaschowski, tedy dostupnost, otevřenost, samostatné rozvržení času, dobrovolnost, nenucenost, možnost výběru, možnost svobodného rozhodnutí, možnost být iniciativní. (Junová 2018, s. 49) Lektorky těchto aktivit mají dostatek nadšení, ovšem jejich činnost je často nekonceptní, silně ovlivněná jejich světonázorem spíše než odbornými znalostmi. Bylo by vhodné, kdyby tyto ženy našly oporu a možnost supervize u odborníka, ať už se jedná právě o animační aktivity, etické otázky i management. Právě takového odborníka by mohla naplnit kvalifikace sociálního pedagoga.

V praxi mateřských center můžeme nalézt přirozené propojování výchovy a sociální práce ve smyslu Informal education. Cílí totiž na vzbuzení zájmu návštěvnic o sebevzdělávání. Situace, které k podpoře nezáměrného učení vedou, je třeba podpořit záměrným vytvářením situací a příležitostí. Tato stránka je hodnocena jako slabá a zároveň vnímána jako velký a nevyužitý potenciál k výchovnému, vzdělávacímu a preventivnímu působení. V mateřských centrech nacházíme vhodné prostředí, je zde budován vztah ke klientům, jen odborné vedení často chybí. Pouze jedno ze dvou profesionalizovaných center

má k dispozici odborníky, jeho činnost je cílená a efektivní. Druhé centrum se již posunulo více k atraktivnějším komerčním aktivitám a sociální rozměr je na ústupu.

Cestou tedy není profesionalizace, ale podpora dobrovolnické činnosti, zachování blízkých mezilidských vztahů a přátelské osobní atmosféry a poskytnutí supervize a pomoci. V různých pojetích sociální pedagogiky se můžeme setkat s rozdílnými názory na to, kde ji nejlépe využít. V českých podmínkách jsou stále ve středu zájmu sociálních pedagogů děti a mládež, postupně se prosazuje i využití ve směru k seniorům. Sociálně pedagogická praxe se jeví jako velmi dobře využitelná, ale i potřebná v mnoha stránkách činnosti mateřského centra.

Na začátku této práce byl věnován prostor vysvětlení situace žen v těhotenství a na počátku mateřství. Ukázalo se, že působit preventivně proti popsáným rizikovým situacím se v centrech příliš nedaří, i když jsou ideálními aktéry a mají možnost na ženy působit již prostřednictvím předporodních kurzů. Přesto nejsou ženy na počátku mateřství ve středu zájmu. Jedním z úkolů, který vyplynul ze situace při psaní této práce, je pomoci centrům v aktivnějším přístupu k čerstvým matkám. Tak pomalu vzniká projekt zapojení center do komunitní podpory šestinedělek, jehož výstupem je vznik sítě odbornic a dobrovolnic napojených na mateřská centra a jejich společná nejen osvětová činnost. Podporu know – how pro tento krok se podařilo nalézt u organizace Rodina v klidu. Jako vhodný informační kanál byla založena facebooková skupina Pomáháme šestinedělkám na Chrudimsku, do které byla přizvána centra, porodní asistentky, doly, laktační poradkyně i jiné odbornice a zainteresované dobrovolnice. Touto cestou se k centrům průběžně dostávají informace o nejrůznějších osvětových kampaních, kontakty a nabídky konkrétní pomoci, kterou mohou sdílet se svými klientkami nejen při předporodních kurzech.

Každé centrum je unikátem v rozdílné lokalitě a v rozdílných podmínkách. Přesto často řeší podobné problémy, opakují se různé činnosti a každé centrum hledá samo znova cestu, kterou už prošla centra před ním. Za účelem získání informací, zda existuje nějaký soubor manuálů pro různé situace, byla oslovena organizace Síť pro rodinu, které jsou některá centra členy. Došlo zde k navázání spolupráce a ukazuje se, že zkušenosti nasbírané při psaní této práce mohou být užitečné i pro další centra. Konečný cíl v této oblasti asi nelze stanovit, ale závěry této práce mohou pomoci určit směr další práce na systematické podpoře center v regionu, udržení a prohloubení jejich spolupráce ku prospěchu všech zúčastněných.

Doslov: Centra v době epidemie

V roce 2020 se život zastavil všude, ale co to přineslo mateřským centrům? V první vlně epidemie na jaře 2020 se centra zavřela a jejich provoz se v červnu obnovil jen částečně, protože jejich sezóna končí se školním rokem. Letní příměstské i pobytové tábory proběhly v běžném režimu. V září se centra otevřela jen na pár týdnů, aby v říjnu byla opět uzavřena a otevřela se v prosinci a v lednu 2021 se již neotevřela.

Všechna centra zařazená do výzkumu, se snažila zůstat se svými klienty v kontaktu. Přes facebookové profily nabízela svým sledujícím náměty na tvoření, ale i cvičení a aktivní trávení volného času s dětmi. Centra zapojená do Sítě pro rodinu nabízela rodičům i lektorům vzdělávání formou webinářů, stejně tak proběhly i některé plánované besedy a přednášky pro veřejnost. Velmi populárními se staly venkovní hry na způsob šipkované, kdy lektorky připravují značenou stezku s různými úkoly a rodiče ji mohou s dětmi sami absolvovat.

Problémy, které s sebou toto období přineslo, tkví jednak v oblasti přerušení kontinuity setkávání a dále v oblasti financování.

V nejmenších centrech, kde jsou vazby mezi členy poměrně silné a centra obecně neřeší dotace, se problémy projeví asi nejméně. Ženy se nadále setkávaly venku při procházkách a na hřištích.

Centra s významným podílem dobrovolnické práce mají společný problém – kvůli přerušení činnosti nemohou získávat nové dobrovolníky. Koordinátorka Vysočanku k tomu říká: „*Touhle dobou (leden 2021, pozn. aut.) už obvykle máme vytipovaný holky, který od září vezmou volnou hernu. Teď v září nám odejde silná skupina dobrovolnic a nevíme, kdo přijde po nich...*“ Panují zde také obavy z propadu návštěvnosti, protože mnoho klientek poprvé vyhledá centrum při příležitosti předporodního kurzu nebo atraktivní přednášky.

Laktační poradkyně působící při mateřském centru vyjadřuje také obavy z vývoje situace, kdy neprobíhá předporodní příprava a je špatně dostupné poradenství. Oslovují ji ženy, které na předporodním kurzu nebyly, rodily za zprísněných podmínek bez podpory doprovodu, mají za sebou separaci od dítěte v porodnici a jiné traumatizující zážitky. Podle jejích slov se tyto ženy dostaly do situací, které by se za běžných okolností rozebíraly na předporodním kurzu a byly by na ně připraveny. Způsobená traumata pomáhá překonat sdílení ať už v rámci svépomocné skupiny, nebo při neformálních setkáních, kterých se poradkyně účastní a může pomoci ženě vyrovnat se s jejími pocity.

Finanční otázky trápí všechna větší centra, ať už jejich financování má jakoukoli skladbu. Jednak je zde výpadek příjmů ze vstupného a členských poplatků nových členů a

další potíže jsou s nevyužitými penězi z dotací. Koordinátorky se shodují, že část peněz, které s nemalým úsilím na dotacích získaly, budou vracet, protože nebyly schopny uskutečnit deklarované aktivity. Výpadek příjmů není pro centra likvidační, ale pro zmíněné pracovnice značně demotivující. Přičteme – li k tomu, že se jim stejně jako mnoha jiným pod rukama rozpadá něco, co po léta budovaly a celkovou psychickou náročnost situace, nelze se divit, že tyto ženy uvažují o odchodu z center. Centra jsou schopna fungovat s poměrně malým rozpočtem, ale nejsou schopna fungovat bez těchto žen a jejich zápalu.

7. Seznam použité literatury a zdrojů

- AIEJI. 2010. *The profession of Social Education in Europe*. Dostupné na: <http://aieji.net/wpcontent/uploads/2010/11/The-Profession-of-Social-Education.pdf>
- ATKINSON, Rita L, et al. *Psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 751 s. ISBN 80-7178-640-3
- BARCLAY, Lesley, Louise EVERITT, Frances ROGAN, Virginia SCHMIED a Aileen WYLLIE. Becoming a mother - an analysis of women's experience of early motherhood. *Journal of Advanced Nursing*[online]. 1997, 25(4), s. 719-728 [cit. 2016-05-05]. DOI: 10.1046/j.1365-2648.1997.t01-1-1997025719.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1046/j.1365-2648.1997.t01-1-1997025719.x>
- Břicháček, V.: Edinburská škála postnatální deprese: ověření v České republice, Závěrečná zpráva o řešení grantu Interní grantové agentury Ministerstva zdravotnictví, 2000.
- ČINČERA, Jan, Michal KAPLÁNEK a Jan SÝKORA, ed. *Tři cesty k pedagogice volného času*. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-7399-611-6.
- Dotace na podporu rodiny pro nestátní neziskové organizace v dotačním řízení Rodina - MPSV Portál. Průvodce - MPSV Portál [online]. Copyright © [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/dotace-na-podporu-rodiny-pro-nestatni-neziskove-organizace-v-dotacnim-rizeni-rodina>
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, přeložila Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GAVORA, Peter. Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohľad na jej súčasné podoby. *Pedagogická orientace* [online]. 2015, vol. 25, iss. 3, s. 345. [cit. 2021-02-24]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/3670>.
- GIBSON, Lorna a Vicki L. HANSON. Digital motherhood. In: *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems - CHI '13* [online]. New York, New York, USA: ACM Press, 2013, s. 313 [cit. 2016-05-05]. DOI: 10.1145/2470654.2470700. Dostupné z: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=2470700>
- GOJOVÁ, Alice. *Teorie a modely komunitní práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2006. ISBN 80-7368-154-4.
- HARTL, Pavel. Poradenství. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 83 - 118. ISBN 978-80-7367-502-8.

- HAŠKOVÁ, Hana, Alena KŘÍŽKOVÁ a Radka DUDOVÁ. *Ekonomické náklady mateřství: co znamená odpovědnost za péči o dítě/děti pro ženy z hlediska jejich pracovního uplatnění a ekonomického postavení*. Praha, 2015. Dostupné také z: http://diverzita.cz/wp-content/uploads/2016/06/Ekonomick%C3%A9-n%C3%A1klady-mate%C5%99stv%C3%AD_SekunNebeni-analyza-zprava-final_format.pdf. Zpráva se sekundární analýzy kvalitativních rozhovorů. Gender a sociologie, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HOUBALOVÁ, Jana. *Co pro ženu znamená mateřství?* Brno, 2001. 79 1.
- KAPLÁNEK, Michal. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0565-4.
- KOLÍNSKÁ, Rút. *Mateřská centra*. Praha: Praszské matky, 1995, s. 12. ISBN 80-901864-0-8. Dostupné z <https://docplayer.cz/19811293-Isbn-80-901864-0-8-prazske-matky-1995-illustration-petr-kolinsky-1995.html>
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.
- KŘÍŽKOVÁ, A. a kol. *Pracovní dráhy žen v České republice*, Praha: SLON, 2011. 258 S., ISBN 978-80-7419-054-4
- KUCHAROVÁ A KOL., Věra. *Zpráva o rodině* [online]. Praha, 2017 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30514/Zprava_o_rodine_2017.pdf
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.
- MOHR, P.: Poporodní psychické poruchy, in: Takács, L. – Sobotková, D. – Šulová, L. (eds.): *Psychologie v perinatální péči – Praktické otázky a náročné situace*, Grada Publishing, 2015, s. 75-104.
- NORTHRUPOVÁ, Christiane. *Od narození k prvnímu početí*. Praha: Columbus, 2003. 469 s. ISBN 978-80-7249-249-7 13.

- NORTHRUPOVÁ, Christiane. *Od prvního početí po stáří*. 2. vyd. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2008. 493 s. ISBN: 978-80-7249-250-3
- NOVOTNÁ, Kateřina. Petice za zachování mateřských a rodinných center | e-petice.cz. Petice | e-petice.cz [online]. 2019 [cit. 17.04.2020] Dostupné z: <https://e-petice.cz/petitions/petice-za-zachovani-materskych-a-rodinnych-center.html>
- ODEHNALOVÁ, Alena. *Bariéry rodičovství*. Brno, 2004. 72 l. : př.
- Poporodní blues, poporodní splín – příznaky, projevy, symptomy - Příznaky a projevy nemocí. Příznaky a projevy nemocí [online]. Copyright © [cit. 17. 04. 2020]. Dostupné z: <https://www.priznaky-projevy.cz/psychiatrie-sexuologie/452-poporodni-blues-poporodni-splin-priznaky-projevy-symptomy>
- Poporodní deprese | Šestinedělky. Šestinedělky [online]. Copyright © 2020. All Rights Reserved. [cit. 17. 04. 2020]. Dostupné z: <http://sestinedelky.cz/dusevni-zdravi/poporodni-deprese/>
- Poporodní (laktační) psychóza | Šestinedělky. Šestinedělky [online]. Copyright © 2020. All Rights Reserved. [cit. 18. 04. 2020]. Dostupné z: <http://sestinedelky.cz/dusevni-zdravi/poporodni-laktacni-psychoza/>
- Psychické změny v šestinedělí - Šestinedělí.cz. Šestinedělí - Šestinedělí.cz [online]. Copyright © 2020 [cit. 18.04.2020]. Dostupné z: <http://www.sestinedeli.cz/psychicke-zmeny/>
- RATISLAVOVÁ, Kateřina. *Aplikovaná psychologie porodnictví*. 1. vyd. Praha: Reklamní ateliér Area s.r.o., 2008. 106 s. ISBN 978-254-2186-4
- ROZTOČIL, Aleš. *Moderní porodnictví*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1941-2.
- SCHWARTZ, Barry. *The Tyranny of Choice*. Scientific American. Duben 2004, s. 71-75
- SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina. Předmluva. In. KOLÍNSKÁ, Rút. *Mateřská centra*. Praha: Pražské matky, 1995, s. 9 -12. ISBN 80-901864-0-8.
- ŠEĐOVÁ, K. Rodinné vzdělávání dospělých jako součást celoživotního učení. In RABUŠICOVÁ, M., ed. a RABUŠIC. L., ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 205-232. ISBN 978-80-210-4779-2.

- SAMKOVÁ, Alžběta. Porodem vchod: #3 šestinedělí. *Heroine* [online]. 2019, 29. 3. 2019, 1 [cit. 2021-02-02]. ISSN 2694 - 7072. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/svet/643-porodem-vchod!-3-sestinedeli>
- ŠŤASTNÁ, Jaroslava. *Když se řekne komunitní práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 9788024633565.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673130.
- Test poporodní deprese. Šestinedělky. Šestinedělky [online]. Copyright © 2020. All Rights Reserved. [cit. 18. 04. 2020]. Dostupné z: <http://sestinedelky.cz/dusevni-zdravi/poporodni-deprese/test-poporodni-deprese/>
- TOMEŠOVÁ, Kateřina. *Mediální obraz těhotenství ve vybraných časopisech pro rodinu* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/kmzrv/>>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Iva Šmídová.
- Úvod - Mateřské a rodinné centrum Krůček, Svitavy. Úvod - Mateřské a rodinné centrum Krůček, Svitavy [online]. Copyright © 2001 [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <https://www.kruceksvitavy.cz>
- Veřejný rejstřík a Sbirka listin - Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [online]. Copyright © 2012 [cit. 17. 04. 2020]. Dostupné z: https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-%24firma?%3A%3Asubmit=x&.%2Frejstrik-%24firma=&nazev=rodinn%C3%A9+centrum&ico=&obec=&ulice=&forma=&oddil=&vlozka=&soud=&polozek=500&typHledani=STARTS_WITH&jenPlatne=PLATNE
- VODÁKOVÁ, Alena, VODÁKOVÁ, Olga. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 356 s. ISBN 80-86429-18-0.

8. Přílohy

Příloha 1: Podklad provedení rozhovoru

- I. Jaké aktivity a služby mateřská centra poskytují?
 1. Jakým způsobem je napomáháno socializaci dětí? Probíhá prevence SPJ ve vztahu k matkám?
 2. Probíhají sociálně výchovné aktivity? Jsou ženy zapojovány do organizačních činností a vedení MC?
 3. Je o klientky pečováno ve smyslu rozvoje jejich osobnosti? Jsou motivovány k seberozvoji? Mají k němu příležitosti?
 4. Je zajištěno poradenství? Jaké?
 5. Je naplněna rekreační funkce? Nabízí se volnočasové aktivity? Jaké?
 6. Probíhá příprava na návrat do zaměstnání? Jsou ženy podporovány v profesním vzdělávání- např. formou hlídání dětí, sdíleného pracovního prostoru?
 7. Může mít MC i selektivní funkci? Může nějak zvýšit šanci a prestiž svých členek na pracovním trhu? Jak?

II/ Jaké jsou cíle těchto aktivit a jak je jich dosahováno?

1. Jaké je vzdělání zaměstnanců?
2. Kdo vede běžně program?
3. Jsou v centru dobrovolníci? Pracuje se s nimi? Kdo? Jak? Jsou dobrovolnice školeny? Jaká je jejich fluktuace?
4. Jaká je praxe, pokud se některá s žen potýká s problémem – je kontakt na odborníka? Má centrum k dispozici vlastní vyškolené odborníky?
5. Mají dobrovolníci a zaměstnanci možnost se vzdělávat? V jakých oblastech?
6. Je MC v kontaktu s dalšími organizacemi, které disponují odborníky?
7. Jak dlouho v MC pracují stávající zaměstnanci? Jaká je fluktuace?

III/ Poskytuje MC službu profesionálního doprovázení a sociálního poradenství?

1. Jaké služby se nabízejí nastávajícím matkám? Je někdo, na koho se mohou se svými problémy, starostmi, či strachy obrátit? (laické, či profesionální doprovázení?)
2. Je možné přes MC kontaktovat dudu nebo porodní asistentku?
3. Je možné přes MC kontaktovat laktační poradkyni?

4. Konají se pravidelná setkání s dulou, PA, LP, kde se mohou ženy dovědět o možnostech získání podpory z jejich strany?
5. Má centrum k dispozici vhodné prostory, kde se mohou ženy setkávat s doprovázejícími osobami, kde může probíhat poradenství?
6. Co může centrum nabídnout matkám, které jsou ve složité sociální situaci?

IV/ Probíhá v MC komunitní práce?

1. Diskutují se otázky týkající se řešení společných problémův lokalitě?
2. Je k dispozici pracovník, který se těmito otázkami zabývá? Co dělá? (iniciuje spolupráci, motivuje členy k činnosti, umí zpracovat projekt? Sleduje potřeby a dostupné zdroje? Vyrovává napětí konfliktních názorů? Jak?)
3. Probíhá nějaká forma aktivizace žen k řešení problémů? Jaká?
4. Identifikují se návštěvnice s komunitou? (hrdost na příslušnost ke skupině?) Jak?
5. V jaké fázi je komunitní práce? (Zjišťování potřeb? Plánování? Realizace? Evaluace?)

V/ Jakým způsobem MC pracuje s dobrovolníky?

1. Jakým způsobem probíhá nábor a adaptace dobrovolníků?
2. Mají dobrovolníci s MC smlouvu?
3. Je dobrovolníkům k dispozici koordinátor?
4. Mají dobrovolníci možnost čerpat nějaké výhody? Jaké?

VI/ Jakým způsobem je zajištěn provoz MC?

1. Kdo řídí provoz MC? (vzdělání, praxe, pracovní zkušenosti)
2. Jakým způsobem je MC financováno? Získává dotace? Kdo to administrativně zajišťuje?
3. Jakým způsobem je tvořen program?
4. Jakým způsobem centrum svou činnost propaguje?

Příloha 2: Odkazy na weby oslovených organizací

- Koutní služba aneb nedělce do kouta – Kutná Hora a okolí. Facebooková skupina. [online] 2018 [cit. 18. 04. 2020] Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/1082614031877635/>
- Mapa koutní služby. [online]. [cit. 18. 04. 2020]. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=19a7AlDe2MaqHfvo9OjgZ-zmnHdku-buI&ll=49.65505784452448%2C15.12390231685788&z=8>[online].
- Nosíme do kouta šestinedělkám Plzeňsko. Facebooková skupina. [online] 2017 [cit. 18. 04. 2020] Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/646421072185995/>
- Podpora šestinedělek [cit. 18. 01. 2020]. Dostupné z: <https://www.rodinavklidu.cz/podpora-sestinedelek>
- Podpora šťastného mateřství [cit. 18. 01. 2020]. Dostupné z: www.usmevmamy.cz
- Síť pro rodinu | Rodina v centru. Síť pro rodinu | Rodina v centru [online]. Copyright © 2020 Síť pro rodinu [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <https://sitprorodinu.cz/>
- Unie center pro rodinu a komunitu. Unie center pro rodinu a komunitu [online]. [cit. 17. 04. 2020]. Dostupné z: <https://www.uniecenter.cz>
- Unie porodních asistentek [cit. 18. 01. 2020]. Dostupné z: www.unipa.cz

Obrázek 1: program MC Malíček

Pátek 3.1.	8:00-12:00	➤ ZDRAVÍČKO - Pohádka <i>O princezně Cukrovánce (zdravé banánové sušenky)</i>
Úterý 7. 1.	9:00-12:00	➤ HRÁTKY S BATOLÁTKY – <i>Drobečky. Ruce ručičky</i>
Středa 8. 1.	14:30-17:00	➤ KLUB OTAZNÍK - <i>Housenka ze dřeva</i>
Pátek 10. 1.	8:00-12:00	➤ ZDRAVÍČKO – <i>Sacharidový kvíz (hráškové pyré)</i>
Úterý 14.1.	9:00- 12:00	➤ HRÁTKY S BATOLÁTKY – <i>Čerstvý snížek</i>
Středa 15.1.	14:30-17:00	➤ KLUB OTAZNÍK – <i>Hra-hočičkaráda papá</i>
Pátek 17. 1.	8:00-12:00	➤ ZDRAVÍČKO – <i>Pohádka Zeleninové disco (zeleninová polévka)</i>
Úterý 21.1.	9:00-12:00	➤ HRÁTKY S BATOLÁTKY – <i>Bojovka s rýmou</i>
Středa 22.1.	14:30-17:00	➤ KLUB OTAZNÍK – <i>Krabička na tužky-recyklace</i>
Pátek 24.1.	8:00-12:00	➤ ZDRAVÍČKO - <i>Dietní zásady (pomazánka se sušenými rajčátky)</i>
Úterý 28.1.	9:00-12:00	➤ HRÁTKY S BATOLÁTKY – <i>To to zebe</i>
Středa 29.1.	14:30-17:00	➤ KLUB OTAZNÍK – <i>Mozaika- podtácek (program určen i pro dospělé)</i>
Pátek 31.1.	8:00-12:00	➤ ZDRAVÍČKO - <i>Pohádka O líném princí (špaldové palačinky)</i>

Obrázek 2 Výřez z programu centra Nebe

PROGRAM ŘÍJEN 2020

PO	5.10.	16:00 - 17:00	DRAKIÁDA
ÚT	6. 10.	8:00 - 12:00	Ježek
PO	12. 10.	16:00 - 17:00	Dekorace z cementu
ÚT	13. 10.	8:00 - 12:00	Vaříme z dýně
ÚT	20. 10.	8:00 - 12:00	Podzimní strašák
PO	26. 10.	15:00 - 16:00	Výroba lampionů na světýlkovou procházku
ÚT	27. 10.	8:00 - 12:00	Zvířátko z kukuřice

Na tvoření máme vše potřebné nachystané v našem MC :)

Program začíná od 9 hodin společným protažením, zpíváním a po svačině hurá na tvoření.

**Sledujte prosím naše facebookové stránky,
program může být upraven vzhledem k aktuální
epidemiologické situaci. Děkujeme za pochopení.**

Obrázek 3 Program centra Paleček

RODIČOVSKÉ CENTRUM PROGRAM NA MĚSÍC ČERVENEC A SRPEN 2020

Rodičovské centrum [REDAKCE] nabízí v době letních prázdnin omezený program. Aktuální dění můžete sledovat na našich webových stránkách www.rcradovaneck.cz, na facebooku [www.facebook.com/\[REDAKCE\]](https://www.facebook.com/[REDAKCE]), napsat nám na [REDAKCE]@centrum.cz, nebo zavolat na [REDAKCE]. Činnost rodičovského centra je v roce 2020 finančně podpořena z dotací města [REDAKCE] na spolkovou činnost, z programu Rodina MPSV, programu podpory prorodinných aktivit Pardubického kraje a společnosti energie a.o.p.s.

ČERVENEC

čtvrtek 2. 7. od 10.00 hodin CVIČENÍ PRO RODIČE S BATOLATY

pátek 10. 7. od 18.00 hodin PŘÍPRAVA K PORODU SPOLU S PARTNERY

Poradna pro těhotné a jejich partnery s porodní asistentkou a průvodkyní těhotenstvím [REDAKCE].
Jednorázové vstupné 100 Kč. Kontakt [REDAKCE]

pondělí 13. 7. od 10.00 hodin CVIČENÍ PRO RODIČE S KOJENCI od 18.00 hodin CVIČENÍ PRO TĚHOTNÉ

úterý 14. 7. od 9.00 do 12.00 hodin KERAMICKÉ OTISKY

Keramická dílna pro rodiče s nejmenšími dětmi. Zájemci si mohou přijít vyrobit keramickou kachli z hlíny s otiskem ručiček a nožiček svých ratolestí. Cena za kachli 60 Kč. Kachle se budou barvit až po výpalu v úterý 18. 8. od 9.00 do 12.00 hodin. Kontakt [REDAKCE]

čtvrtek 16. 7. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

úterý 21. 7. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

čtvrtek 23. 7. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

pondělí 27. 7. od 10.00 hodin CVIČENÍ PRO RODIČE S KOJENCI od 18.00 hodin CVIČENÍ PRO TĚHOTNÉ

úterý 28. 7. CELODENNÍ TURISTICKÝ VÝLET PRO RODINY S DĚTMI „OBORA ŽLEBY“

Celodenní výlet do Žlebské obory www.milujemeprirodu.cz/obora-zleby/. Odjezd autobusem z [REDAKCE] v 9.00 hodin. Odjezd vláčkem z [REDAKCE] v 10.12 hodin. Spojení zpět odjíždí ve 13.30 nebo 15.30 hodin, návrat zpět je v 15.00 nebo 16.30 hodin. Další podrobnější informace budou umístěny na webu a facebooku před konáním akce. Kontakt [REDAKCE]

čtvrtek 30. 7. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

SRPEN

pondělí 3. 8. od 10.00 hodin CVIČENÍ PRO RODIČE S KOJENCI od 18.00 hodin CVIČENÍ PRO TĚHOTNÉ

úterý 4. 8. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

pondělí 10. 8. od 10.00 hodin CVIČENÍ PRO RODIČE S KOJENCI od 18.00 hodin CVIČENÍ PRO TĚHOTNÉ

úterý 11. 8. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

12. – 16. 8. LETNÍ POBYT RODIN „TÁBOŘENÍ S [REDAKCE]“

Horská chata Juráška, Olešnice v Orlických horách. Kontakt [REDAKCE]

úterý 18. 8. od 9.00 do 12.00 hodin VOLNÁ HERNÁ

úterý 25. 8. od 10.00 hodin EMOČNÍ INTELIGENCE DĚTÍ V PRAXI

Zveme vás na besedu pro rodiče, která je volným pokračováním červnové besedy o Emoční inteligenci dětí [REDAKCE]. Beseda bude zaměřena na sdílení konkrétních zkušeností s emočně obtížnými situacemi při výchově dětí. Jednorázové vstupné 50 Kč. Kontakt: [REDAKCE]

pondělí 31. 8. od 10.00 hodin CVIČENÍ PRO RODIČE S KOJENCI od 18.00 hodin CVIČENÍ PRO TĚHOTNÉ

Obrázek 4 Program centra Heřmánek

PONDĚLÍ**MY ENGLISH – ANGLICKÁ „ŠKOLIČKA“**

8.30 – 12.00 hod. Intenzivní anglický program v příjemném prostředí na celé dopoledne.

Ukázka zdarma. zemeplocha@seznam.cz pro děti od 3 do 6 let.

ČESKÉ ZPÍVÁNKY **Od 9.30 hod.**

Ordinujeme vitamin H (hudba) alespoň jednou týdně. Pro rodiče s dětmi do 4 let. Lektorka Lucka.

Příhlášky a informace na: zemeplocha@seznam.cz

ŠPANĚLŠTINA s Ricardem

Od 12.30 hod. pro předškolní a mladší školní děti

ÚTERÝ**ŠPUNTI**

Od 09.00 hod. Cvičení pro rodiče s lezoucími batolátky a dětmi, které začínají chodit (lektor: Nikola)

BLEŠKY aneb CVIČENÍ NA BALONECH

Od 10.00 hod. Říkadla a cvičení na balonech, opičí dráha, písničky a hrátky s malými muzikanty od jednoho roku (lektor: Mirka L.)

CVIČENÍ PRO MIMINKA

Od 14.00 hod. Cvičení pro rodiče s miminky již od 3 měsíců (lektor: Andrea)

STŘEDA**ŽELVIČKY**

Od 9.15 hod. Cvičení pro rodiče s lezoucími batolátky a dětmi, které začínají chodit (lektor: Andrea)

POHYBOVÉ HRÁTKY PRO CHODÍCÍ DĚTI

Od 10.15 hod. Hravé, zábavné cvičení, které rozvíjí

ČTVRTEK**CVIČENÍ PRO MIMINKA**

Od 9.00 hod. Cvičení pro rodiče s miminky již od 3 měsíců do doby než začnou lézt (lektor: Nikola)

NEPOSEDOVÉ

Od 10.00 hod. Hravé, zábavné cvičení, které rozvíjí psychomotoriku dítěte. Pro chodící větší děti (lektor: Nikola)

PÁTEK**ANGLICKÁ ŠKOLKA S Ricardem**

8.30 – 12.00 hod. Zábavné anglické dopoledne pro děti od 4 do 6 let. Informace na: zemeplocha@seznam.cz

ANGLIČTINA s Ricardem

Od 14.00 hod. pro školní děti 1. stupně

Informace na: zemeplocha@seznam.cz

AKCE V BŘEZNU**BOSÁ NOHA**

Středa 4.3., 17.00 hod. Přednáška s fyzioterapeutkou Mgr. zemeplocha@seznam.cz o noze a její funkci, o chůzi a správném výběru bot. Zaměřeno na nejmenší. Cena 200,- Kč.

Prosíme nahláste se na: zemeplocha@seznam.cz

LAKTAČNÍ PORADNA

Středa 11.3., 17.30 hod. Beseda s zemeplocha@seznam.cz, zkušenou dětskou lékařkou a dlouholetou laktiční poradkyní. Cena 200,- Kč.

Prosíme nahláste se na: zemeplocha@seznam.cz

BESEDA O PRINCÍPECH ALTERNATIVNÍ ŠKOLY**COMENIA**

Úterý 24.3., 17.00 hod.

VYNÁŠENÍ MORENY

Sobota 28.3., 10.00 hod. Sejdeme se u Letního kina. Za zpěvu písní Ivy Malinové a Klíčenek se vydáme k řece. Rozloučíme se s paní Zimou a přivítáme jaro. Morenky sebou.

SÁZENÍ STROMKŮ

Sobota 28.3., 14.30 hod. Sejdeme se na parkovišti pod rozhlednou zemeplocha@seznam.cz a potom dojdeme na určené místo a zasadíme listnáče. Buďte na společné opékání zajistíme 😊
Prosíme nahláste se na: zemeplocha@seznam.cz

PŘIPRAVUJEME NA DUBEN**DEN ZEMĚ**

Čtvrtek 9.30 – 18.00 hod. Naše zemeplocha@seznam.cz se přemístí na zemeplocha@seznam.cz. Přijďte k nám na výbornou fair-trade kávu v biokvalitě a skvělé dezerty, které pro nás napeče Rodinná farma zemeplocha@seznam.cz si přinese svůj kelímek na kávu, dostane slevu.

NABÍZÍME MOŽNOST INDIVIDUÁLNÍ VÝUKY ANGLICKÉHO JAZYKA S MEXICKÝM LEKTOREM RICARDEM – pro dospělé i děti různého věku

Informace na: zemeplocha@seznam.cz

MŮŽETE STÁLE PŘIHLAŠOVAT SVÉ DĚTI NA PŘÍMĚSTSKÉ TÁBORY. SEZNAM NA NAŠEM FB A WEBU.

ÚNOR

pondělí	9:00 – 11:00	Hýbánky pro nejmenší
	14:00 – 17:00	Hrátky s angličtinou
úterý	9:00 – 11:00	Herna s písničkou a tvořením (25.2. Karneval – rezervace nutné!)
	16:00 -17:00	Malé ježčí pískání aneb s flétničkou za písničkou
středa	8:30 – 9:30	Cvičení pro maminky s dětmi
	10:00 – 11:00	Cvičení s kojenci
čtvrtek	8:00-11:00	Volná herna
	15:00–17:00	Herna pro maminky a miminka.
pátek	9:00 – 11:00	Setkání dvojčátek - koná se jednou za dva týdny, tentokrát 14.2. a 28.2.

7.2. 9:30 – 11h	Masáže miminek	Rodiče se pod vedením zkušené lektorky naučí masírovat svá miminka a dovedí se o možnostech využití této dovednosti. Rezervace na tel.
12.2. 16 – 18h	Kurz 1.pomoci	První ze čtyř lekcí první pomoci dětem. Tématem první lekce jsou nejčastější dětské úrazy. (200,-Kč)
15.2. 9 – 11h	Kurz – Metoda Sensiplan	Moderní, ekologická a vysoce spolehlivá metoda, kterou lze využít pro vědomé početí dítěte, pro vyhnutí se početí i pro zjištění příčin nenodnosti a poruch menstruačního cyklu. Rezervace: _ nebo
19.2. 14-17h	Dítě na srdci	Chcete-li nosit své dítě na srdci, nebo se dovědět jak na to, přijďte mezi nás☺ Ukázky úvazů, pomoc nastavení nosítek, poradenství, možnost zapůjčení šátku, posezení a pohoda☺

Na dotaz sprostředkováváme laktiční poradenství.

Změna programu vyhrazena, aktuální dění sledujte na našem facebooku a webu. Děkujeme.

Obrázek 6 Program centra Vysočánek

Příloha 4: Ukázky z obsahové analýzy programů center

	volná herna	předporodní kurz	laktační poradenství	podpůrná skupina	vzdělávací akce - přednáška, beseda	cvičení
Heřmánek	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Klubko	ne	ano	ano	ne	ano	ano
Vysočánek	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Nebe	ano	ano	ano	ne	ano	ano
Paleček	ano	ne	ne	ne	ne	ne
Maliček	ano	ne	ne	ne	ne	ano

Tabulka 1. Srovnání programové nabídky

	web	facebook	noviny	letáčky	nástěnka
Heřmánek	ano	ano	ne	ano	ano
Klubko	ano	ano	ne	ano	ne
Vysočánek	ano	ano	ano	ano	ne
Nebe	ano	ano	ne	ano	ano
Paleček	ne	ano	ne	ne	ne
Maliček	ne	ano	ne	ne	ano

Tabulka 2. Způsoby propagace

Příloha 5: Ukázka záznamů z návštěvy programu

	prostředí - vhodné pro matky s dětmi	atmosféra	návštěvnost (jen dospělí)	přístup personálu	nabídka pro těhotné	pomoc s kojením
Heřmánek	vyhovující	přátelská	5	vstřícný, aktivní	předporodní kurz za několik týdnů	kontakt a reference na LP
Klubko - kavárna Svět	není klasická herna, není pro ženy s miminky	anonymní - každý si všimá sebe, skupinky známých	8	jako servírka, ale příjemná	sledujte program, předporodní kurzy běží stále, další začne za měsíc, ale lze se přidat k aktuálnímu	kontakt a reference na LP
Vysočánek	vyhovující	přátelská	5	vstřícný	předporodní kurz 2x ročně, bude za dva měsíce, pozvaná na setkání maminek s miminky - šátkování, pozvaná na cvičení	kontakt na LP, nabídka domluvení konzultace, sama pracovnice chtěla radit
Nebe	vyhovující	přátelská	6	vstřícný	kontakt na porodní asistentku, možnost domluvy individuální konzultace nebo zamluvení kurzu	PA je i LP - kontakt již předán
Paleček	vyhovující	vnímají, že nejsem zdejší, nakonec přiznán účel návštěvy	4	podezřivavý	doporučení obrátit se na Vysočánek	doporučení obrátit se na Vysočánek

Příloha 5: Ukázka kódovaného rozhovoru

Rozhovor 20.9.2020, Klubko

Dana:

Ne, ne, tam my jsme chtěli, aby to bylo jakoby otevřený místo, že tam **kdykoliv může kdokoliv přijít** a je tam vybavení jako takový tvořivý prostě věci, který si může dělat v podstatě i sám, anebo právě ten kdo tam dělal tu obsluhu, tak byl zároveň člověk, kterej se v **tom vyznal**... a mohl tomu člověku jakoby **poradit**, co a jak a čím.... byly tam různé hmoty a nějaký nářadí a takovýdle věci a ten člověk jakoby mohl něco vyrábět, nebo i číst knížky a...

Komentář [D1]: Služba komunitě, příležitost k neformálnímu rozhovoru

Komentář [D2]: Vzdělání zaměstnanců je podle ní adekvátní

Komentář [D3]: Neformální edukace

Tazatel

Takže jako to je jako úplně úplně přesně jako nízkopráh vlastně, jakoby nízkopráh pro dospělé, prostě, jo?

Respondentka Dana:

Vlastně jo.

Takhle oni tam chodili dost často, třeba i středoškoláci a podobně. To bylo i takový ty starší děti, co třeba dojíždějí a musejí čekat na autobus 2 hodiny po škole a podobně, jako by se **pořádkovali po městě** a tak jako to máte pravdu, že jsme to v podstatě měli jako **nízkopráh s** nějakým takovýmhle tvořivo-ekologickým zaměřením.

Komentář [D4]: Služba komunitě

Komentář [D5]: Nespecifická prevence

Nicméně my už jsme se dřív kdysi rozhodli, že nechceme si akreditovat **žádnou sociální službu**, protože ve chvíli, kdy poskytnete sociální služby, tak se vám poměrně značně **změní klientela**.

Komentář [D6]: Vymezuje se proti sociálním službám

Komentář [D7]: Chce zachovat stávající komunitu

Tazatel:

Jasně, no.

Respondentka Dana:

A je podle mě to pak nemá ten efekt, **kterej by to mít mělo**.

Komentář [D8]: Volnočasová aktivita, primární prevence

Tazatel:

Jasně, rozumím.

Respondentka Dana:

Sociální služba řeší průser, když to tak řeknu

Komentář [D9]: Vymezuje se proti sociálním službám

Tazatel:

Ano.

Respondentka Dana:

My stále chceme být jakoby **primární prevencí**, kdy řešíme to, aby se nestal žádný průser.

Komentář [D10]: Nespecifická prevence

Tazatel:

Jasný, rozumím.

Respondentka Dana:

Takže vlastně i jakoby v těch skupinách všech, třeba cvičení, máme dlouhodobě vyzkoušený, že, že, jako stává se běžně poměrně že nám, třeba **dětská doktorka** nebo i **OSPOD** nebo nějaká taková ta organizace pošle jakoby jednu osobu. Je potřeba se jí **jakoby věnovat**, to ta osoba to samozřejmě nemá nařizený, protože to nemůžou jakoby. Ale právě proto je to pro mě i jakoby příjemnější, že, že vlastně jakoby to mají dobrovolně. My s nima teda **nějak pracujeme**, ale máme vyzkoušený, že když je jeden člověk ve skupince, tak ho **vytáhne ta skupina**, ale stačej dva...a ta skupina je úplně jako o ničem pro něj, prostě spolu baví vždycky ty dva vůbec to nemá efekt. Takže, takže, právě proto jsme se už jako kdysi dávno rozhodli, že prostě **sociální služby**, jako tudy cesta nevede.

Komentář [D11]: Spolupráce s jinou organizací

Komentář [D12]: Spolupráce s OSPOD

Komentář [D13]: poradenství

Komentář [D14]: Laické doprovázení - věnuje se jí lektorka cvičení, informální edukace

Komentář [D15]: Podpůrná skupina

Komentář [D16]: Vymezuje se proti sociálním službám

Příloha 6: Ukázka z třídění kódů a vytváření kategorií

kategorie	Organizace a provoz MC		
podkategorie	materiální zajištění	financování	administrativní úkony
kódy	podpora od obce	nežádá dotace	zatěžující administrativa
	nejistota spojená s prostory centra	problém získat dotaci	problém s vedením účetnictví
	podpora jiných subjektů	problém administrovat dotaci	
		financování z vlastních zdrojů	nejasná legislativa
		financování z dotací	
		kritika dotace z MPSV	
		dotace z ESF	
		placené služby	
	členské příspěvky		